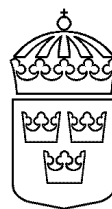

Riksdagens protokoll

2002/03:106

Måndagen den 19 maj

Kl. 12.00 – 14.23

Protokoll
2002/03:106

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 12 och 13 maj.

2 § Meddelande om frågestund

Förste vice talmannen meddelade att vid frågestunden *torsdagen den 22 maj kl. 14.00* skulle följande statsråd närvara:

Statsrådet Pär Nuder, utbildningsminister Thomas Östros, statsrådet Jan O Karlsson, jordbruksminister Ann-Christin Nykvist och finansminister Bosse Ringholm.

3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 2002/03:373

Till riksdagen

Interpellation nr 2002/03:373 av Stefan Attefall om skatteutjämningen i Stockholm kommer att besvaras måndagen den 2 juni.

Skälet till dröjsmålet är tjänsteresor.

Stockholm den 13 maj 2003

Finansdepartementet

Lars-Erik Lövdén

Interpellation 2002/03:388

Till riksdagen

Interpellation nr 2002/03:388 av Jörgen Johansson om folkstyrets utveckling kommer att besvaras måndagen den 2 juni.

Skälet till dröjsmålet är tjänsteresor.

Stockholm den 13 maj 2003

Finansdepartementet

Lars-Erik Lövdén

4 § Svar på interpellation 2002/03:327 om regeringen och riksdagen

Anf. 1 Statsrådet PÄR NUDER (s):

Herr talman! Tobias Krantz har frågat statsministern vilka åtgärder han avser att vidta för att se till att regeringen respekterar riksdagen och verkställer de beslut som riksdagen har fattat. Interpellationen har överlämnats till mig.

Riksdagens ställning som det svenska folkets främsta företrädare och grundpelare i det svenska statsskicket läggs fast redan i regeringsformens portalparagrafer: All offentlig makt i Sverige utgår från folket (1 kap. 1 §). Regeringen är ansvarig inför riksdagen (1 kap. 6 §).

Regeringen har även en grundlagsstadgad skyldighet att utan dröjsmål utfärda de lagar som riksdagen har beslutat om (8 kap. 19 § regeringsformen).

Riksdagen fattar utöver lagbeslut ett stort antal så kallade principbeslut i form av riktlinjer, uttalanden och dylikt. En sådan till skillnad från lag mer obestämd beslutsform kan ofta vara ändamålsenlig, eftersom den gör det möjligt för riksdagen att pröva större frågor på ett tidigt stadium innan möjligheterna att variera ställningstagandenas innehåll har begränsats genom omfattande förarbeten (*Grundlagsberedningen* – SOU 1972:15 – cit. bet. 1994/95:KU30).

Sådana principbeslut är exempelvis riksdagens så kallade tillkännagivanden, det vill säga beslut att tillkännage för regeringen den mening som en riksdagsmajoritet i en viss fråga har ställt sig bakom. Principbeslut av detta slag är som konstitutionsutskottet konstaterat inte rättsligt bindande men kan givetvis allt efter omständigheterna medföra en ”politisk” bundenhet.

Konstitutionsutskottet har vid ett flertal tillfällen uttalat hur riksdagen anser att regeringen ska behandla riksdagsbeslut som innehåller tillkännagivanden (jfr. bl.a. bet. 1994/95:KU30 och bet. 2001/02:KU6).

Konstitutionsutskottet har gjort följande ställningstagande.

Utgångspunkten måste vara att det önskemål som tillkännagivandet avser bör tillgodoses. Om det visar sig föreligga omständigheter som hindrar ett genomförande eller om regeringen gör en annan bedömning än riksdagen måste regeringen dock kunna underlåta att vidta de åtgärder tillkännagivandet avser. En förutsättning bör då vara att regeringens bedömningar i detta avseende redovisas för riksdagen.

Regeringen har sedan 1961 utförligt och detaljerat, under senare år i en särskild skrivelse, redovisat för riksdagen de åtgärder som regeringen har vidtagit med anledning av riksdagens beslut, men även de bedömningar i övrigt som riksdagens beslut har föranlett regeringen att göra. Regeringen har på detta sätt uppfyllt de krav som riksdagen ställer på regeringen i detta avseende.

Regeringen är alltså noga med att respektera riksdagens beslut. Detta återspeglas också i den mycket detaljerade redovisning som lämnas till riksdagen.

Anf. 2 TOBIAS KRANTZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret och välkomnar förstås statsrådets principiella ställningstagande att det är viktigt att regeringen respekterar riksdagens beslut. Jag hade förstås varit förvånad om

statsrådet här i riksdagens talarstol hade uttryckt någon annan uppfattning.

Det intressanta är också att se vad regeringen gör i praktiken – hur den i praktiken verkställer de beslut som riksdagen har fattat.

Hösten 2000 fattade riksdagen beslut om att regeringen skulle lägga fram förslag om så kallad finansiell samordning mellan sjukvården och försäkringskassan. En proposition skulle komma under hösten 2001. Ingen proposition kom under hösten 2001. Våren 2002 meddelade det ansvariga statsrådet att en proposition skulle komma under försommaren det året. I slutet av sommaren, när någon proposition fortfarande inte hade kommit, sade det ansvariga statsrådet att en proposition skulle komma i början av hösten. I början av hösten, när någon proposition fortfarande inte hade kommit, förklarade statsrådet återigen att en proposition skulle komma i slutet av hösten. Nu, våren 2003, har någon proposition ännu inte kommit i den här frågan. Detta har också föranlett skarpa uttalanden av socialförsäkringsutskottet.

Förra våren beslutade en enig riksdag på initiativ av skatteutskottet att regeringen skulle ta initiativ till förändringar i lagstiftningen rörande så kallade andelsbyten – det som man brukar kalla för pomperipossaeffekten. Riksdagen sade att regeringen skulle återkomma senast i augusti med förslag om hur den så kallade pomperipossaeffekten skulle kunna undanröjas. Något sådant förslag kom inte i augusti. Under de månader som följde under hösten redovisade inte heller regeringen skälen till att förslagen inte kom. Först i november förra året kom regeringen med ett förslag.

Våren 2002 beslutade riksdagen att regeringen skulle återkomma med förslag om så kallat individuellt kompetenssparande. Förslagen skulle läggas fram under hösten 2002 så att den nya lagen kunde träda i kraft den 1 juli 2003. Men i dagens läge har regeringen inte lämnat någon proposition under våren som gör att reglerna kan träda i kraft 2003.

Min fråga till statsrådet är: Givet de här exemplen – respekterar verkligen regeringen i praktiken riksdagens beslut?

Ser vi på det generella mönstret kan vi se att de tre exempel som jag har tagit upp inte är några enstaka undantagsfall, utan detta är tyvärr någonting som har satts i system. Av regeringens egen redogörelse för hur den har verkställt riksdagens beslut framgår att det finns 173 skrivelser som inte är slutbehandlade i Regeringskansliet. 33 av dem är äldre än fem år, och sex är äldre än tio år. Det finns exempel också på 12–15 år gamla skrivelser som ligger i Regeringskansliet.

Mina frågor till statsrådet är alltså:

Är det verkligen att respektera riksdagen när det gäller till exempel finansiell samordning att ett par tre år efter det att riksdagen har fattat beslutet ännu inte ha lagt fram något förslag?

Är det att respektera riksdagen att under flera månader förra hösten inte tala om för riksdagen varför man inte kommer med något förslag om pomperipossaeffekten?

Är det att respektera riksdagen att inte komma med något förslag om det individuella kompetenssparandet, som man har lovat?

Prot. 2002/03:106
19 maj

*Svar på
interpellationer*

Är det att respektera riksdagen att det ligger 173 skrivelser i Regeringskansliet som ännu inte är verkställda?

Anf. 3 Statsrådet PÄR NUDER (s):

Herr talman! Jag kan garantera att regeringen tar riksdagens tillkännagivanden på största allvar. Vi vinnlägger oss om ett nära och förtroendefullt samarbete med riksdagen, och regeringen har den största respekt för riksdagen, på samma sätt som vi utgår ifrån att riksdagen har respekt för regeringens förutsättningar att arbeta.

Men diskussionen måste föras på ett principiellt plan. De olika ärendena har sin olika beskaffenhet. Tobias Krantz har pekat på några ärenden som är vilande i Regeringskansliet. De är olika till sin karaktär. Frågan om den så kallade pomperipossaskattens effekt är föremål för konstitutionsutskottets behandling i särskild ordning, så den har jag inga speciella kommentarer till. När det gäller frågan om Finsam har regeringen helt nyligen beslutat om en lagrådsremiss i ärendet. Jag utgår från att regeringen inom kort kommer att lägga en proposition på riksdagens bord.

Låt oss inte fördjupa oss i enskildheter, utan föra diskussionen på ett principiellt plan. Vad är ett tillkännagivande från riksdagen? Riksdagen har själv mycket tydligt vid flera tillfällen graderat graden av angelägenhet i ett tillkännagivande. Jag kan än en gång läsa upp vad konstitutionsutskottet har sagt i frågan – det konstitutionsutskott som Tobias Krantz ju själv tillhör. Det är ett yttrande som för övrig riksdagen vid flertalet tillfällen har ställt sig bakom.

Man säger så här: Konstitutionsutskottet vill åter understryka att utgångspunkten måste vara att de önskemål som ett tillkännagivande avser bör tillgodoses. Det är regeringens uppfattning också. Det är därför vi i görligaste mån försöker efterkomma riksdagen.

Riksdagen säger vidare: Om det visar sig föreligga omständigheter som hindrar ett genomförande eller om regeringen gör en annan bedömning än riksdagen måste regeringen kunna underlåta att vidta de åtgärder tillkännagivandet avser. En förutsättning bör dock enligt konstitutionsutskottet – vilket alltså riksdagen sedan har ställt sig bakom – vara att regeringens bedömning i detta avseende redovisas för riksdagen.

Riksdagen själv anser alltså inte att regeringen prompt måste efterkomma tillkännagivanden. Om regeringen gör en annan bedömning ska man emellertid redovisa det för riksdagen i den skrivelse som regeringen årligen avlämnar till riksdagen.

Det här är den legala kontexten som det gäller att ha klart för sig, men den grundläggande frågan är ju det ömsesidiga förhållande som gäller mellan riksdagen och regeringen. Jag har i tidigare kapaciteter varit oerhört djupt involverad i att få till stånd ett mycket nära och förtroendefullt samarbete mellan regering och riksdag. Jag tror att Tobias Krantz har läst statistiken något vidlyftigt när han tolkar in några slags politiska tendenser i det som han har sett.

Det här är stora och svåra frågor. Om jag gick in i enskildheter skulle jag säkert kunna finna förklaringar till varför det ser ut som det gör i olika ärenden. En sådan förklaring som jag tror att man kan härleda till flera ärenden är att det är olika riksdagar som har gjort olika tillkännagivanden. Det har skett stora förändringar i Regeringskansliet i regeringens

sammansättning. Det är förvisso inget försvar för varför regeringen inte ska efterkomma tillkännagivandena, men ett tillkännagivande av den här karaktären har inte samma dignitet som den grundlagsstadgade skyldigheten för regeringen att utan dröjsmål utfärda lagar. Det är någonting annat. Något motsvarande åläggande finns faktiskt inte för regeringen i det här sammanhanget.

Prot. 2002/03:106
19 maj

*Svar på
interpellationer*

Anf. 4 TOBIAS KRANTZ (fp):

Herr talman! Jag tycker att vi ska hålla den här frågan på ett principiellt plan. Det är just därför som jag har ställt den här interpellationen. Men de principer som Pär Nuder diskuterar blir ju bara tomma ord om de principerna inte efterlevs i verkligheten. Man kan stå i riksdagen hur många gånger som helst och säga att regeringen ska efterleva riksdagens beslut även om det i praktiken inte är så att man genomför de beslut som riksdagen har fattat.

Jag måste nog korrigera statsrådet. Det är inte så att det finns en ömsesidighet i riksdagens och regeringens förhållande på det sättet att riksdagen och regeringen är likställda. Det är faktiskt så att regeringen är ett verkställande organ till riksdagen. Regeringen ska efterkomma de beslut som fattas i riksdagen.

Sedan finns det olika grader av de beslut som riksdagen fattar. Jag håller med statsrådet om det. Det innebär inte att regeringen kan låta bli att efterkomma de beslut som riksdagen har fattat.

Jag har pekat på ett antal olika exempel under senare år där det handlar om beslut som inte är tekniska beslut eller mindre beslut utan som faktiskt är rätt viktiga beslut som riksdagen har fattat. Där smyger sig misstanken fram att regeringen av rent politiska skäl har låtit bli att efterkomma de här besluten. Riksdagen fattade för ett antal år sedan beslut om att regeringen skulle tillsätta en utredning om att införa en författningsdomstol. En sådan utredning har ännu inte tillsatts, trots att konstitutionsutskottet vid ett antal olika tillfällen har pekat på att detta tillkännagivande borde efterkommas.

Jag tror att det är viktigt att den här frågan också granskas utifrån vad regeringen i praktiken gör. Här ser vi ett mönster. Här ser vi att regeringen under senare år har blivit allt slappare och mindre benägen att efterkomma de beslut som riksdagen har fattat. Jag vill veta vad statsrådet Pär Nuder tänker göra för att se till att regeringen blir bättre på att verkställa de beslut som riksdagen faktiskt har fattat. I dag finns det en oroväckande tendens att alltför många beslut som fattas i denna kammare inte efterkomms och att regeringen ägnar sig åt en förhållningstaktik. Gång på gång försöker man att låta bli att verkställa de beslut som riksdagen har fattat. Det finns en mängd exempel i den skrivelse som regeringen själv har lagt fram där regeringen har försökt komma undan politisk obekväma beslut som fattats i denna kammare.

Det är inte så att regeringen kan låta bli att verkställa ett beslut bara för att regeringen inte gillar det beslutet. Det är så att riksdagen har överhöghet. Regeringen ska verkställa de beslut som riksdagen fattat. Regeringen kan inte välja och vraka mellan de beslut som regeringen vill verkställa eller inte vill verkställa. De beslut som riksdagen har fattat ska verkställas.

Anf. 5 Statsrådet PÄR NUDER (s):

Herr talman! Jag tvingas dessvärre uppenbarligen än en gång upprepa hur riksdagen själv ser på tillkännagivanden till regeringen. Riksdagen anser inte att ett tillkännagivande har samma valör som den grundlagsstadgade skyldigheten för regeringen att omedelbart, utan dröjsmål, utföra de lagar som riksdagen har beslutat. Det är riksdagen själv som har sagt att om regeringen gör en annan bedömning än riksdagen kan regeringen underlåta att vidta åtgärder under förutsättning att man motiverar varför man gör så för riksdagen och talar om vilka åtgärder man i stället har vidtagit. Det är riksdagen som har sagt detta, det är inte regeringen.

Det finns två vägar att gå för riksdagen. Man kan skärpa detta och säga att ett tillkännagivande prompt måste genomföras analogt vad som gäller för utfärdande av lagar. Sedan är det ju så att det står ett antal maktinstrument till buds för riksdagen. Man kan rikta misstroende mot regeringen om man är missnöjd med regeringens sätt att utöva sin makt. Vi har en rad olika instrument att använda, till exempel fråge- och interpellationsinstitutet, konstitutionsutskottets granskning och ytterst i förlängningen att rikta misstroende mot regeringen som sådan. Det finns ett antal maktmedel här. Men riksdagen har själv sagt att ett tillkännagivande inte a priori prompt måste följas av regeringen. Det är riksdagen själv som har sagt det.

Men låt mig ändå understryka en sak. Det är oerhört viktigt från regeringens utgångspunkt att ha ett nära, förtroendefullt samarbete med riksdagen. Det råder inget tvivel om att vi vet vem som har den ena och den andra positionen i det svenska folkstyret. Det är självklart att riksdagen, precis som regeringsformen säger, är folkets yttersta företrädare. Och det är riksdagen som har angett ramarna för regeringens agerande även i det här avseendet.

Anf. 6 TOBIAS KRANTZ (fp):

Herr talman! Jag kan försäkra statsrådet om att riksdagen aldrig har avsett att regeringen ska strunta i riksdagens beslut. Jag kan nog tala för de flesta av kammarens ledamöter när jag säger detta. Tanken med de beslut som riksdagen fattar, oavsett i vilken form de fattas, är att de ska verkställas. Det är inte så att regeringen, genom att göra olika politiska bedömningar, kan säga att det här beslutet gillar man inte och därför efterkommer man det inte. Att göra den tolkning som statsrådet gör nu tycker jag är att vantolka det som riksdagen har sagt.

Vi måste återigen se på vad som har skett i praktiken. Det finns ett antal olika fall på olika departement som har legat där under 12, 13, 14 eller 15 år där regeringen år efter år har låtit bli att verkställa besluten. Är det verkligen en rimlig ordning? Kan statsrådet stå här och tala om att det är rimligt att regeringen inte verkställer dessa beslut, trots att riksdagen gång på gång har fattat beslut? Är det rimligt att regeringen inte kommer med något förslag när riksdagen i en viktig fråga, till exempel detta som handlar om pomperipossaeffekten, har fattat beslut att regeringen ska komma med ett förslag vid en viss tidpunkt? Man underlåter också att tala om för riksdagen varför man inte kommer med ett förslag. Är det en rimlig ordning? Är det att respektera riksdagen? Det är den typen av frågor som statsrådet måste svara på.

Riksdagen har sagt att om regeringen inte kan efterkomma ett beslut vid en viss tidpunkt eller under en viss tid ska regeringen redovisa det för riksdagen. I många fall gör inte regeringen det. I frågan om pomperipossaeffekten var det till exempel så att riksdagen sade att det skulle komma ett förslag senast den sista augusti. Det fanns ingen generell redovisning till riksdagens ledamöter om detta. Det brister i den information som regeringen ska lämna till riksdagen.

Min fråga är: Vad tänker statsrådet göra för att förbättra regeringens ambitioner på det här området?

Anf. 7 Statsrådet PÅR NUDER (s):

Herr talman! Låt oss ta det sista först, nämligen frågan om regeringens redovisning till riksdagen. Under senare år har det bedrivits ett väldigt intensivt arbete för att se till att den information som riksdagen får från regeringen i det här avseendet utvecklas. Kritiken från riksdagen har ju också minskat när det gäller hur regeringen redovisar. Frågan om pomperipossaskattens effekt är föremål för särskild behandling i konstitutionsutskottet. Jag har ingen synpunkt på den.

Det är självfallet inte bra att tillkännagivanden blir liggande väldigt lång tid i regeringen, allra minst de tillkännagivanden som gjorts av riksdagar långt före dess att både Tobias Krantz och jag blev ledamöter av Sveriges riksdag. Men samtidigt gäller det att ha klart för sig att de här ärendena är oerhört komplexa till sin natur. När det gäller tillkännagivanden som är gjorda för ett decennium sedan har det kommit in en helt ny dimension som gör att dessa tillkännagivanden i många avseenden är obsoleta, nämligen det svenska EU-medlemskapet. Det har gjort att frågorna måste beredas i ett helt nytt sammanhang.

Men återigen: Regeringen har den största respekt för riksdagen. Vi försöker efterkomma de tillkännagivanden som riksdagen gör, men riksdagen har själv i olika sammanhang uttalat att det finns en möjlighet för regeringen att, om man inför riksdagen motiverar det, inte efterkomma tillkännagivandet. Jag tycker inte att det i det långa loppet är lämpligt och önskvärt, men det är riksdagen själv som har angett detta som sin syn på tillkännagivanden.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 2002/03:322 om Malmös kulturinstitutioner

Anf. 8 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s):

Herr talman! Tobias Billström har frågat mig om vilka åtgärder jag avser att vidta för att rädda operakonstens fortlevnad i Skåne och de sydligaste delarna av Sverige. Bakgrunden till frågan är att Region Skåne planeras överta huvudmannaskapet från Malmö stad för scenkonstitutionerna Malmö Opera och Musikteater, Malmö Dramatiska Teater och Skånes Dansteater från och med 2005. Enligt uppgifter från region och kommun ska Malmö Opera och Musikteater anpassas till gällande

ekonomiska förutsättningar före övertagandet, vilket kan innebära omstruktureringar av verksamheten.

Låt mig inledningsvis säga att jag delar Tobias Billströms uppfattning att Malmös kulturinstitutioner är av mycket stor betydelse för Malmö och för hela regionen. När det gäller Malmö Opera och Musikteater har institutionen tillsammans med övriga regionala och lokala musikteaterverksamheter runtom i landet en självklar uppgift att sprida opera och musikteater till en stor och sammansatt publik.

En grundläggande princip för den svenska kulturpolitiken är samverkan mellan stat, landsting och kommun. Ansvarsfördelningen lades fast redan i och med 1974 års kulturpolitiska proposition, där kommunernas, landstingens och statens roller förtydligades. Beslut om det lokala kulturlivet fattas på lokal nivå, medan de statliga kulturstöden kompletterar de regionala och lokala satsningarna. Planerna på att låta Region Skåne bli huvudman för de tre kulturbolagen Malmö Opera och Musikteater, Malmö Dramatiska Teater och Skånes Dansteater är följaktligen ett ställningstagande på regional nivå, som staten inte ska vara inblandad i.

Som Tobias Billström säkert känner till pågår dessutom en försöksverksamhet i Skåne som innebär att det regionala självstyrelseorganet övertagit Statens kulturråds befogenhet att besluta om fördelningen av statsbidrag till kulturinstitutionerna i regionen. De tre scenkonstinstitutionerna i Malmö är berättigade till statsbidrag, men det är inte Statens kulturråd – än mindre regeringen – som styr hur de statliga medlen fördelas mellan de olika institutionerna. Den uppgiften vilar i stället på Region Skåne, enligt lagen (1996:1414) om försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning.

Tobias Billström lyfter fram det pressmeddelande från Malmö stad och Region Skåne som beskriver planerna på att föra över huvudmannaskapet för de tre scenkonstinstitutionerna från kommunen till regionen. Enligt pressmeddelandet ska Malmö Opera och Musikteaters ekonomi anpassas före övertagandet, vilket kan innebära omstruktureringar av verksamheten.

Såvitt jag förstår har dock region och kommun ännu inte fattat några formella beslut, och det är således för tidigt att säga vad förändringarna kommer att innebära i praktiken. Det vore att föregripa regionens och kommunens överväganden att som Tobias Billström hävda att en omstrukturering av Malmö Opera och Musikteater skulle omöjliggöra operakonst. Från statens sida kommer vi att följa utvecklingen av musikteatern framöver. En dialog mellan Statens kulturråd och regionen om musikteaterns framtid har, enligt vad jag har erfarit, redan inletts.

Anf. 9 TOBIAS BILLSTRÖM (m):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret. Jag tror att det är viktigt att i den här diskussionen minnas två saker som ligger till grund för interpellationen. Den ena är det statliga ansvaret för operakonsten i hela Sverige. Den andra frågan handlar om vad som långsiktigt skett med Malmö kulturbolags ekonomiska förutsättningar.

Den första frågan handlar om att staten årligen investerat 40 miljoner kronor i Malmös kulturinstitutioner, och det har inte skett på måfå utan tvärtom med mycket tydliga ingångsvärden. Ett av dessa är att det på

Malmö Operas scen ska spelas opera. Till prislappen finns det alltså en väldigt tydlig innehållsförteckning.

Vidare har Malmö stad uppträtt mycket ansvarslost i fråga om sina kulturinstitutioner. Man har eftersatt underhållet, man har accepterat ökade sjukskrivningar, bristande vakanshållning och sänkt ambitionsnivå. Det sista har man dock ofta inte låtsats om. Man har i stället ganska skamlöst försökt dölja det faktum att man inte vill ge tillräckliga ekonomiska resurser i förhållande till det kulturpolitiska uppdrag som man gett Malmö Opera. Marita Ulvskogs kolleger i det socialdemokratiska styret i Malmö vill ha kakan kvar samtidigt som de äter den.

Kulturförsöket i Skåne öppnade tyvärr ytterligare en utväg för Malmö stad att skylla ifrån sig, och nu försöker stadens ledning att utnyttja det här till max genom att planera för att avhända sig ägandet. Man är till och med beredd att betala regionen bara man slipper den kulturpolitiska huvudvärken.

Naturligtvis har kulturministern fel när hon hävdar att ägandet är en fråga på lokal nivå, som staten inte ska vara inblandad i. Staten har anslagit pengar med ett tydligt uppdrag, och kulturministern har det centrala ansvaret för statens kulturpengar. Om nu Malmö kommun vill frånga det uppdrag som staten har gett Malmö och väljer en annan väg, måste staten självfallet fråga Malmö vad som är på gång, på samma sätt som staten bevakar sina och ytterst skattebetalarnas intressen på andra områden.

Den här förändringen av inriktningen kommer, om den blir verklighet och om verksamheten, som regionen och kommunen nu hotar med, ska anpassas till de rådande ekonomiska förutsättningarna att få konsekvenser. Det vet vi eftersom Malmö Operas styrelse redan har gjort den nödvändiga konsekvensanalysen. Jag har en kopia av den med mig, och ministern får gärna ta del av den lite senare.

Måste man strukturera om blir det alltså enligt styrelsen med nödvändighet så att operan decimeras och institutionen förvandlas till musikalteater. Men detta är inte vad staten har betalat pengar för, oavsett om bidragsgivaren har varit Statens kulturråd eller om, som i det här fallet, pengarna har kommit via Region Skåne. Vad som riskerar att inträffa är en omstrukturering av verksamheten som är av djupgående och mycket avgörande betydelse. Det är utan tvivel så att kulturministern tillsammans med departement och kulturråd håller avgörandet i sin hand. Antingen ställer man de krav som behövs och som jag har redogjort för, eller så låter man Malmö kommunledning spela upp sin egen variant av Shakespeares *Som ni behagar*. Det lär knappast inträffa på Malmö Opera.

Anf. 10 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s):

Herr talman! Jag förstår att interpellanten egentligen är ute efter att föra en partipolitisk debatt med sina politiska motståndare i Malmö kommun. Jag tänker inte ge mig in i den debatten. Jag kan bara konstatera att det sedan lång tid tillbaka förs en mycket ambitiös kulturpolitik i Malmö kommun. Ibland räcker pengarna inte riktigt till. Malmö är till exempel en av de mest framstående konststäderna i Sverige, men man har även på scenkonstområdet väldigt höga ambitioner. Vi har från statens sida funnit anledning att stödja detta på olika sätt, antingen genom

engångspengar eller genom kraftfulla statliga insatser. Sammanlagt får scenkonst och andra verksamheter inom Malmö kommun motta ett statsbidrag om 137 miljoner kronor per år.

Detta är det viktiga. Jag tror att det är besvärligt för hela Skåne att man nu tvingas leva i en situation där den borgerliga majoriteten har kört regionens ekonomi i botten. Det handlar ju om mångmiljardbelopp i underskott, och det är en utveckling som är väldigt svår att hejda. Visst kan man diskutera vad det kan betyda för kulturlivet framöver i Skåne, men jag tycker att ansvarsfördelningen skiljer sig helt från den som Tobias Billström här försöker framställa. Tobias Billströms insats här kan nästan kallas scenkonst.

Anf. 11 TOBIAS BILLSTRÖM (m):

Herr talman! Jag får väl uppfatta det sista som en komplimang.

Marita Ulvskogs kommentarer till kulturförsöket i Skåne var inte riktigt så stringenta som man kunde ha hoppats på. Grundproblemet är att staten inte har ställt upp i den omfattning som vi hade kunnat önska oss utan tvärtom har minskat sitt bidragsgivande. Därav den sköra ekonomin för kulturbolagen. Jag är förvånad över att statsrådet inte tycks vara medveten om de riktiga sakförhållandena.

Jag har redan nämnt Malmö kommuns ovilja att ta tag i Malmö Operas långsiktiga ekonomiska bekymmer. Ilmar Reepalus inställning hade förmodligen kunnat förändras om staten genom Marita Ulvskog hade ställt upp klara villkor. Inom operakonsten får man vad man betalar för, och förutsättningarna för detta kan inte Malmö kommun och Region Skåne på egen hand förhandla bort, helt oavsett vilka partier som sitter i majoritet i respektive församlingar.

Men också staten har självfallet ett ansvar för dessa frågor. Region Skåne har i ett brev avsänt i april i år till Statens kulturråd påpekat att Kulturrådet bland annat har ett ansvar för att fördela sina medel på ett sätt som inte missgynnar Malmö, Skåne och de skånska institutionerna.

Ännu har jag inte sett något svar från Statens kulturråd, men det skulle vara intressant att få höra statsrådets kommentar, eftersom det har direkt bäring på interpellationen.

Självfallet sticker det i ögonen att Malmö erhåller mindre pengar än både Kungliga Operan och Göteborgsoperan. Man förväntas klara exakt samma uppdrag med mindre resurser, samtidigt som staten förra året gav Göteborgsoperan 70 miljoner kronor. Vad har ministern att säga om den skeva fördelningen? Den har ingenting att göra med vem som styr Region Skåne eller Malmö stad, utan den är ju ett resultat av den politik som regeringen för. Staten är ju som sagt huvudfinansiär.

Jag har berört huvudproblemet och fortfarande inte fått ett konkret svar från ministern. I grunden är det statens ambitioner som är styrande för hur operakonsten ska utvecklas i södra Sverige.

Anf. 12 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s):

Herr talman! Vi är tillbaka där vi började, med ansvarsfördelningen mellan de olika nivåerna, alltså den lokala nivån, den regionala nivån och den statliga nivån. När det gäller kulturpolitiken är det så att vi är särskilt angelägna om att den statliga medelsfördelningen inte ska inkräkta på det konstnärliga innehållet. Av det skälet har vi mycket tydligt markerat att

en betydande del av det statliga kulturanslaget fördelas genom beslut av Statens kulturråd. Detta innebär att fördelningen mellan till exempel Göteborg och Malmö – eller mellan Malmö och Umeå, som, för att ta ett annat exempel, inte får 40 miljoner kronor per år för Norrlandsoperan utan 14 miljoner per år – är resultatet av avväganden och bedömningar som görs av den myndighet som har att fatta beslut i frågan.

Detta får jag, som interpellanten väl känner till, inte lägga mig i som statsråd. Det är också en del av den kulturpolitik som vi har i Sverige, den vi kallar för armlängds avstånd. Man bestämmer på regional och lokal nivå vilka satsningar man vill göra, och sedan kompletterar Statens kulturråd efter en intensiv dialog med de olika kommunerna och regionerna om statliga insatser.

Jag kan bara konstatera att just nu pågår en dialog mellan Statens kulturråd och Malmö stad.

Anf. 13 TOBIAS BILLSTRÖM (m):

Herr talman! Man kan efter den här interpellationsdebatten konstatera att antingen tycker man att operakonsten är värd att satsa på i Sveriges största och viktigaste tillväxtregion, eller också kommer det kanske att utvecklas till att vara ett privilegium enbart för de mera nordliga delarna av det här landet. I det senare fallet kan jag också konstatera att den statliga visionen om en aktiv kulturpolitik i hela landet hotas, den vision som Marita Ulvskog själv har varit med om att presentera i den här kammaren i den senaste budgetskrivelsen. Där talar man uttryckligen om hur viktigt det är att man har en tillräcklig balans, en regional balans, i hela riket.

Ställd på sin spets så blir nu min avslutande fråga till kulturministern: Ska den här utvecklingen sluta med att skåningarna behöver åka till Stockholm, Göteborg eller Köpenhamn om de vill titta på opera?

Anf. 14 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s):

Herr talman! Svensk kulturpolitik är som svensk sjukvårdspolitik eller vilken annan viktig offentlig angelägenhet som helst, det vill säga man måste ha en stabil ekonomi för att kunna finansiera det grundläggande. Statens bidrag till de regionala kulturinstitutionerna uppgår till ca 30 %. Det innebär att lokalt, alltså i en kommun eller region, måste man ställa upp med en betydande del av egna medel för att klara sina kulturinstitutioner.

Det är väldigt svårt i Skåne, där en borgerlig ledning har valt att av ideologiska skäl köra hela den offentliga ekonomin i sank. Detta kommer att få svåra konsekvenser för sjukvården i Skåne framöver. Det kommer att få konsekvenser också för kulturen. Men jag är övertygad om att den nya majoriteten i Region Skåne och den befintliga majoriteten i Malmö stad kommer att göra allt de kan för att se till att både sjukvård och kultur är något som alla människor, oberoende av inkomst och social bakgrund, ska känna är något som är till för dem.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 2002/03:295 om rätten att bära slöja

Anf. 15 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Mariam Osman Sherifay har frågat mig hur jag kommer att agera för

- att stärka skyddet för diskriminerade och utsatta muslimska kvinnor
- att fler kvinnor informeras om sina rättigheter och det skydd lagen ger
- att chefer på arbetsplatser och rekryteringspersonal inte systematiskt utsätter kvinnor som väljer att bära slöja för denna kränkande särbehandling.

Religionsfriheten är grundlagsfäst i Sverige och kampen mot diskriminering på grund av bland annat religion är en mycket högt prioriterad fråga för regeringen. Centrala delar i denna kamp är en effektiv och heltäckande diskrimineringslagstiftning samt information om hur personer som utsätts för diskriminering kan ta tillvara sina rättigheter.

Enligt lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet är det i dag förbjudet för arbetsgivare att diskriminera arbetssökande eller arbetstagare på grund av deras trosbekännelse. Arbetsgivarna är också skyldiga att aktivt arbeta för att se till att arbetsplatserna är anpassade för alla oavsett etnisk tillhörighet, att etniska trakasserier inte förekommer och att personer med olika etnisk tillhörighet ges möjlighet att söka lediga anställningar. Det finns även ett straffrättsligt förbud mot diskriminering på grund av trosbekännelse.

Regeringen har i mars i år lämnat en proposition till riksdagen med förslag om en ny lag om förbud mot diskriminering och om förstärkningar av skyddet i bland annat den arbetsrättsliga lag som jag nyss nämnde. I propositionen föreslås också att en ny diskrimineringsgrund – religion eller annan trosuppfattning – införs. Den nya lagstiftningen kommer att innebära en kraftig förstärkning av det rättsliga skyddet mot diskriminering inom ett flertal samhällsområden och av mandatet för Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO).

DO, liksom facket, ansvarar för att se till att lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet efterföljs. DO har nyligen haft överläggningar med de berörda i fallet med Alma som nämns i interpellationen och har särskilt granskat Sveriges Televisions arbete med aktiva åtgärder. Ombudsmannen har också träffat en rad förlikningar i liknande ärenden och driver för närvarande ett fall i Arbetsdomstolen som handlar om en kvinna som har nekats arbete som demonstratris i ett företag på grund av att hon bär huvudduk.

DO ansvarar även för att informera om det skydd som lagen ger. När det gäller muslimska kvinnor har Ombudsmannen till exempel kontinuerliga kontakter med Sveriges muslimska råd.

Regeringen har sedan förra året avsatt 4 miljoner kronor per år för lokal verksamhet mot diskriminering, så kallade lokala antidiskrimineringsbyråer. Byråerna har bland annat till uppgift att informera om lagar och regler och om hur enskilda kan ta tillvara sina rättigheter. Den lokala närheten ökar förutsättningarna att ge stöd till personer som utsatts för

diskriminering, inte minst, tror regeringen, invandrarkvinnor. Dessutom har regeringen i vårpropositionen föreslagit att ytterligare medel, 5 miljoner kronor, ska avsättas för denna verksamhet under detta år.

Regeringen har också föreslagit att 5 miljoner kronor anvisas för informationsinsatser om den nya antidiskrimineringslagen.

Precis som Mariam Osman Sherifay anser jag att den offentliga sektorn bör vara en förebild och gå i spetsen för att öka mångfalden och öppenheten. Bland annat i detta syfte gav regeringen i oktober 1999 uppdrag till samtliga myndigheter under regeringen att upprätta handlingsplaner för att främja etnisk mångfald bland sina anställda.

Anf. 16 MARIAM OSMAN SHERIFAY (s):

Herr talman! Först vill jag tacka statsrådet för svaret – ett utomordentligt svar!

Den här interpellationen handlar om den diskriminering som många muslimska kvinnor utsätts för när de söker jobb, därför att de bär sjal. Vad i sjalen är det som gör att man inte kan utföra ett jobb? Ska man bedömas efter ens egen yrkeskompetens eller vad man har för kläder? Tron har ingenting med yrkesidentitet att göra, oavsett om man bär sjal, turban eller kalott.

En del av de kvinnor som utsätts för denna kränkande behandling väljer att träda fram så att deras fall kommer till offentligheten, som Nadia, som inte fick bli programledare i TV, Soha, som inte fick fortsätta jobba som vårdbiträde och Alma, som fick kalla handen av bilkåristerna. Andra håller tyst. De vågar att söka jobb. De vågar inte. De vet att det är helt meningslöst.

Jag möter många unga muslimska flickor och kvinnor som berättar för mig om den dagliga diskriminering som de utsätts för så fort de lämnar hemmets fyra väggar. De berättar om den diskriminering de möter när de söker jobb. Amira och Nabila är två unga flickor som berättade för mig om hur de nekades att göra sin praktiktjänst i den stora mataffären.

Vilka signaler får de? Jo, att slöjan de bär talar om för oss att de är förtryckta muslimer, och att de varken kan eller får uttrycka sin vilja själva. Vilken bild av Sverige får de? Ett Sverige där utanförskap och segregation är verklighet – ett tudelat samhälle utan trygghet, ett samhälle där lika värde betyder att man ska vara lika som bär, ett samhälle där religionsfrihet tolkas som ”fri från religion”.

Min bild av vårt samhälle bygger på socialdemokratiska värderingar, och den är värd att kämpa för. Vi tror på allas lika värde med lika rätt och möjligheter till arbete. Och trots våra olikheter ser vi på varandra med respekt och som jämlikar och självständiga medborgare.

Men om vi inte vågar mötas, om vi inte respekterar varandra som jämlikar, om vi inte ser på varandra genom våra hjärtan utan bara genom våra ögon, kan vi då lära oss att leva tillsammans?

Jag tackar så mycket för svaret. Det var ett utomordentligt bra svar, som jag senare kommer att kommentera.

Anf. 17 INGER SEGELSTRÖM (s):

Herr talman! Att jag går upp i debatten beror på att jag funderat mycket över hur vi svenska kvinnor kan bli bättre på att ge vårt stöd till

alla invandrarkvinnor, oavsett när kvinnorna kommer hit eller varifrån de kommer.

Tidigare trodde jag att vi svenska kvinnor genom att ställa våra krav skulle kunna vara ett stöd för invandrarkvinnorna. När vi s-kvinnor gjorde vårt valprogram till valet förra året – Kvarteret Framtiden: Våra döttrars framtid. S-kvinnors program för integration och mångfald – träffade jag mängder av invandrarkvinnor och representanter för deras organisationer, och jag lyssnade.

Resultatet blev att kvinnorna ville föra sin kamp tillsammans med oss s-kvinnor, men i sin egen takt och med egna prioriteringar. Vi pratade bland annat om att klä sig annorlunda eller att bära slöja. Jag fick då höra att om vi svenska kvinnor tvingade dem till vårt sätt att leva skulle det för många kvinnor, framför allt de yngre, kanske innebära att de tvingades ta avstånd från oss och stängde in sig tillsammans med sin familj och släkt. I stället måste de i egen takt få välja hur de vill leva sina liv genom att förena de gamla traditionerna och det nya livet tillsammans med oss svenska kvinnor.

Sjal och huvudduk har kvinnor i världen alltid burit, både som smyckning och också för att visa civilstånd, sorg och glädje. Jag har precis läst en tysk bok som handlar om huvudduk. På s. 33 finns en bild på en kvinna och ett blont litet barn. Det skulle kunna föreställa min mormor och mig nere i Skåne. På den tiden jag var liten bar kvinnorna sjal. Andra delar i boken visar att också världens främsta kvinnor, inom mode och annat, under perioder har använt huvudduk.

För mig känns detta mycket viktigt, och jag måste säga att jag har tänkt om. Tidigare trodde jag att vi skulle kunna vara ett stöd och med vår kvinnokamp gå före. Men efter att ha lyssnat på inte bara Mariam utan också på de andra kvinnorna inser jag att det snarare skulle innebära ett stopp.

Jag tror därför att vi skulle behöva vara lite mer generösa. Det skulle vi alla kunna tjäna på. Och därmed tror jag att vi – invandrarkvinnor och svenska kvinnor tillsammans – också kan genomföra det som s-kvinnor gick till val på förra året.

Anf. 18 LUCIANO ASTUDILLO (s):

Herr talman! Om du tvivlar på vilken väg du vill att samhället ska gå kom då ihåg ansiktet på den fattigaste och svagaste människa du någonsin sett, och fråga dig själv om det steg du överväger att ta kommer att vara till nytta för honom eller henne. Kommer hon eller han att uppnå något genom det? Kommer det att ge människan tillbaka kontrollen över hennes liv och över skeendet?

Herr talman! Orden är Mahatma Gandhis, och de manar till eftertanke. I dag bor mellan 300 000 och 400 000 muslimer i Sverige. Det är en mångfasetterad och heterogen grupp. Och även om Sveriges muslimer inte alltid är de fattigaste, och de är definitivt inga svaga människor, är det ändå en av de grupper som har det svårt i dag. Det är en grupp vars utsatthet och sårbarhet på senare tid förvärrats.

Fördomar om och rädsla för muslimer och islam leder till negativa konsekvenser på i stort sett alla samhällsområden. Fördomar och rädsla leder till att muslimska kvinnor, som valt att bära slöja, dagligen utsätts för kränkande behandling och diskriminering. Fördomar och rädsla gör

att tusentals kvinnor, som skulle kunna bidra till att Sverige blev ett bättre land, till och med förvägras den grundläggande rätten att ha kontroll över sitt eget liv.

Sverige är ett segregerat land. Vilka samhällsstrukturer vi än granskar ser vi en markant brist på mångfald och en generande åtskillnad mellan ”vi” och ”de”. Segregationen gör sig gällande överallt.

Alltjämt uppfattas det som är annorlunda som avvikande. Människor förvägras arbete för att de råkar ha ett icke-svenskklingande namn. Människor vägras bostad eller inträde på restauranger för att de råkar se ut som jag.

Också våra myndigheter och institutioner diskriminerar genom sina föråldrade strukturer. Diskrimineringen skadar inte bara den drabbade, utan den förlamar också vår förmåga att ta till vara mångfaldens möjligheter och hämmar därmed samhällsutvecklingen.

Mona Sahlén har på ett mycket förtjänstfullt sätt uppmärksammat den utsatthet som de tjejer som växer upp i patriarkala familjer drabbas av. Nu måste vi tillsammans också kämpa för de kvinnor som valt att bära slöja. Vi måste uppmärksamma deras utsatthet och den diskriminering som drabbar dem.

I dag osynliggörs muslimska kvinnor genom att utestängas från arbetsplatser och föreningsliv. I dag framställs muslimska kvinnor som offer genom att beskrivas som socialbidragstagare och genom att konsekvent beskrivas som förtryckta av sina män.

Det finns säkert de som undrar: Är det inte egentligen så att kvinnor som bär slöja per automatik är förtryckta just genom att de bär slöja? Det kan finnas de som är det, men Soha, Nadia och Alma har själva valt att bära slöja. Soha, Nadia och Alma har valt att vara delaktiga och aktiva. Soha, Nadia och Alma har valt att inte vara offer. De har valt att bli en del av det nya landet och därmed bli förebilder för andra. De behöver vårt stöd. Deras kamp måste uppmärksammas och diskrimineringen bekämpas.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis tacka Mariam Osman Sherifay för att hon lyft fram denna så viktiga fråga. Därigenom har hon visat mod. Jag vill också tacka ministern för det positiva svaret. Ni avsätter 5 miljoner för den nya lagstiftning som vi ska besluta om före sommaruppehållet. Jag vill därför fråga: Om inte detta räcker, hur anser ministern att vi kan jobba framöver?

Anf. 19 MARIA HASSAN (s):

Herr talman! Jag vill instämma i allt vad föregående talare sagt.

Det finns två delar i diskussionen om slöja. Den första delen förknippas med kvinnornas identitet. Det är en del av kvinnans identitet när hon bestämmer sig för att bära slöja. Jag har träffat många invandrarkvinnor som växt upp i Sverige och vid mogen ålder, kanske vid 30 års ålder, bestämt sig för att bära slöja. Det är deras val, och det valet måste respekteras. Statsrådet Mona Sahléns svar visar också på kraftfulla åtgärder som det svenska samhället är berett att vidta för att ta tag i problemet.

Den andra delen av diskussionen gäller om bärandet av slöja förknippas med förtryck. Där ska vi vidta lika kraftiga åtgärder mot förtrycket när det förekommer. Vi måste se båda dessa delar och vara väldigt tydliga i samhället. Jag hoppas att vi kommer att vara uppmärksamma på

dess två delar, inte bara i dag utan för lång tid framöver till dess att all diskriminering mot invandrarkvinnor har upphört i samhället.

Anf. 20 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag vill tacka framför allt Mariam Osman Sherifay men också de övriga deltagarna för dagens debatt. Det är en viktig debatt som vi för, en helt vanlig debatt här i riksdagens kammare, men precis som många av er har varit inne på är detta en oerhört vanlig och viktig debatt ute i samhället.

Debatten är viktig av många skäl, bland annat av det skälet som många av er har varit inne på, att synliggöra en grupp som på många vis har varit osynliggjord, som många gånger har beskrivits som offer fast det ofta rör sig om väldigt starka kvinnor som har fattat egna beslut.

En sak som vi alla betydligt mer måste medverka till är att betona synliggörandet och rättigheterna. Det kommer nu en ny lag som utan tvekan förstärker möjligheterna att driva den här typen av fall. Vi måste också gemensamt sätta en helt annan press på arbetslivets Sverige.

Luciano Astudillo frågade mig vad vi kan göra mera. Jag förväntar mig mycket mer framför allt av landets arbetsgivare, såväl privata som offentliga. Jag vill också betona att jag förväntar mig betydligt mer av våra fackliga organisationer när det gäller kampen för arbetskamrater ute på arbetsplatser och ute på skolor och deras rätt att efter att ha fattat ett självständigt beslut bära huvudduk.

Mariam Osman Sherifays beskrivning av den verklighet som många kvinnor och flickor upplever är riktig. Det är en otillständig verklighet som många lever under i dag. Det vi alla menar med lika värde måste betyda rätten att vara olika. Det verkar som att många har missuppfattat uttrycket lika värde. Många menar att vi ska vara likadana. Men lika som bär, heter det, och bär är rätt olika. Det finns gröna, gula, röda och blåa bär, men det är samma värde vi pratar om.

Det är alltså rätten att inte bli diskriminerad, rätten att använda huvudduk och rätten att slippa göra det som vi diskuterar. Det är alltså den enskilda kvinnans eget val som vi under alla förhållanden ska kämpa för.

Jag vill avsluta med en egen reflexion. Normer och attityder förändras. I dag ser både jag och Mariam exempel på detta. Ett kvinnligt statsråd i jeans och en riksdagsledamot i huvudduk är två exempel på sådant som hade varit omöjligt för inte så många år sedan. Det är därför som din insats i den här debatten har varit så oerhört viktig. Tack för det!

Anf. 21 TOBIAS BILLSTRÖM (m):

Herr talman! Jag har suttit och lyssnat på debatten med stort intresse. Vi står i begrepp att snart ha en stor debatt här i kammaren om en ny diskrimineringslagstiftning som en diskrimineringskommitté har arbetat fram.

Jag tycker ändå att det finns anledning att ställa en avslutande fråga till ministern. Det gäller den skillnad som finns mellan den diskussion som vi för här om enskilda kvinnors rätt att förverkliga sig själva och deras rätt att bära vilka kläder de vill och den diskussion som just nu rasar om friskolor, och då framför allt om konfessionella friskolor.

I helgen kunde vi ta del av en artikel och i förra veckan publicerades en artikel i Kvällsposten av de socialdemokratiska ledamöterna i utbildningsutskottet där de talade om att de var avvaktande och i grunden negativa till tanken på konfessionella friskolor. I Svenska Dagbladet kunde vi i helgen läsa att en majoritet av riksdagsledamöterna i den socialdemokratiska gruppen var av den uppfattningen att de inte tyckte att det var bra med konfessionella friskolor och att det kanske inte var bra med friskolor över huvud taget.

Det slår mig att denna debatt om rätten att få uttrycka sig och förverkliga sig i grunden har en tydlig avnämare i debatten om de konfessionella friskolorna som i lika grad handlar om rätten att få välja en skola där det är självklart att man klär sig på ett visst sätt, att man får ha lov att bära huvudduk och så vidare.

Jag tycker att det här momentet borde föras in i debatten och att statsrådet borde uttrycka en uppfattning om den här frågan som ju också har bäring på den här debatten.

Anf. 22 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om att debatten gäller rätten att bära slöja.

Anf. 23 MARIAM OSMAN SHERIFAY (s):

Herr talman! Jag vill säga till Tobias att vi inte får blanda ihop saker och ting, så vi kan gärna ta den debatten någon annan gång.

Tobias sade på slutet att vi ska ha religiösa friskolor så att man får klä sig som det passar en. Har jag uppfattat det rätt?

(TOBIAS BILLSTRÖM (m): Nej.)

Okej, då ber jag så mycket om ursäkt. Men jag återkommer gärna till debatten om muslimska eller religiösa friskolor.

Samtidigt vill jag passa på att säga att det vi såg för några veckor sedan var det bland det uslaste jag sett. Som muslim fördömer jag detta mycket starkt. Det är ingenting som jag är stolt över. Det visar det sämsta som finns i vårt land.

Anf. 24 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill fortsatt erinra om att debatten gäller rätten att bära slöja.

Anf. 25 INGER SEGELSTRÖM (s):

Herr talman! Vi är världens mest jämställda parlament. Från den här talarstolen kämpar vi varje dag för att förbättra kvinnornas situation i Sverige. Då känns det bra att vi pratar om att den stora grupp kvinnor som finns i Sverige i dag och som tar ett lika stort ansvar utsätts för ytterligare diskriminering just för att de är invandrarkvinnor. Det är en stor debatt, och jag hoppas att vi ska fortsätta den diskussionen. Alla kvinnor kämpar när det gäller löner och situationen på arbetsmarknaden – i dag till exempel strejkar man från Kommunal. Men det här är så mycket större. Det handlar inte bara om arbetsmarknaden.

Vi svenskar måste också ändra oss. Vi kan inte bara säga: Ni har kommit till vårt land. Vi ska prata om något annat diffust, och vi ska ändra lagar.

Nu är det upp till var och en av oss. Det handlar om de politiska partierna och om hela det svenska samhället. Det är vi svenskar som måste ändra oss. Annars kommer vi aldrig att kunna lösa dessa viktiga frågor gemensamt, och det vill vi ju göra.

Anf. 26 LUCIANO ASTUDILLO (s):

Herr talman! Jag vill tacka ministern för svaret.

För mig som socialdemokrat handlar denna fråga i grunden om vilket samhälle vi vill ha. Vill vi ha ett öppet och tolerant samhälle eller ett samhälle präglad av slutenhet och intolerans?

För oss socialdemokrater är svaret ganska givet. Vi vill ha ett öppet och tolerant samhälle som bejakar mångfalden och som tar vara på dess möjligheter. Man ska inte tvingas starta en friskola för att det ska vara tillåtet att bära slöja. Den offentliga skolan ska vara öppen och tolerant så att det är möjligt att bära slöja också där, om man så önskar.

Det handlar om hur vi ser på varandra och om hur vi tillsammans bygger ett bättre Sverige och en bättre framtid för oss allihop, oavsett bakgrund. Det är detta som jag vill markera.

Dagens debatt har handlat om kvinnors rätt att bära slöja, deras utsatthet och den diskriminering som de utsätts för. Samtidigt är detta bara toppen på ett isberg, och det är därför som jag är så engagerad.

I förlängningen handlar det om oss alla som avviker från normen. Det handlar också om mig och om mina barns framtid i det här landet. Det är därför som jag tycker att den här debatten är så viktig att föra.

Anf. 27 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag uppmanar Tobias Billström att skriva en interpellation om han vill diskutera konfessionella skolor. Rätten att bära huvudduk och att fatta egna beslut om sitt liv men inte rätten att aga något barn är den debatt som jag har tagit del av apropå vad Tobias Billström tog upp. Jag vill bara kommentera en sak som jag tror är viktig. Det handlar om det som Luciano Astudillo var inne på, att det här bara är ett av många exempel på vad normen, den strukturella diskrimineringen med andra ord, betyder och vilket ansvar alla vi som på olika sätt är offentliga har att visa att normer är till för att förändras. Normer är till för att brytas. För att komma dit måste man synliggöra dem. Därför har den här debatten varit så viktig.

Vi är många som använder uttrycket vi svenskar och vårt ansvar. Låt mig då lägga till på slutet att vi svenskar i dag består av kristna, muslimer, hinduer och ateister. Vi har alla rätt att fatta våra egna beslut och göra våra egna val. Det är den rätten vi diskuterar i dag.

Anf. 28 TOBIAS BILLSTRÖM (m):

Herr talman! Det är riktigt att vi ska hålla oss till ämnet för interpellationen, vilket är utgångspunkt för debatten. Men jag tycker att det är en självklarhet att kvinnors rättigheter är lika mycket värda oavsett vilken bakgrund de har och oavsett inom vilken miljö de verkar. Det måste vara utgångspunkten för debatten. Detta är oavsett om de är elever eller lärare

i skolan. Statsrådet var mycket inne på arbetslivet. Därför tycker jag också att det är intressant med en diskussion om de konfessionella skolorna.

Jag noterar dualismen hos de socialdemokrater som talar här i kammaren och hos dem som har varit med i de senaste dagarnas och veckornas debatter. Å ena sidan tycker man att kvinnors rättigheter ska ha ett skydd, att det är viktigt att kvinnor får lov att uttrycka sig och förverkliga sig. Å andra sidan tar man nästintill avstånd från det, som man till exempel har gjort i ett nummer av Svenska Dagbladet i helgen. Där säger en majoritet av den socialdemokratiska riksdagsgruppen att man inte tycker att konfessionella skolor är bra. Dualismen att man slår vakt om det ena och tar avstånd från det andra är värd att notera. Det handlade inte om ett avståndstagande från de skolor som hade gjort fel, det vill säga där man hade agat människor, utan det handlade om ett generellt avståndstagande. Det tycker jag är viktigt att komma ihåg för den fortsatta diskussionen i den här kammaren, att det uppenbarligen finns två åsiktsinriktningar inom socialdemokratin.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 2002/03:106
19 maj

*Svar på
interpellationer*

7 § Svar på interpellation 2002/03:314 om ungdomars deltagande och sänkt rösträttsålder

Anf. 29 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Gustav Fridolin har frågat mig om jag avser att på något sätt gå vidare med frågan om sänkt rösträttsålder, om jag avser att på annat sätt agera för att öka unga människors möjlighet till deltagande i demokratin samt hur jag avser att agera för att minska klasskillnaderna och dess inverkan på deltagandet i demokratin, såväl bland unga som äldre.

Jag vill börja med att säga att jag helt delar Gustav Fridolins oro över det låga valdeltagandet bland förstagångsväljare. Särskilt alarmerande är statistiken när det gäller personer med utländsk bakgrund. I 2002 års kommunalval deltog endast 26 % av förstagångsväljarna med utländskt medborgarskap. Valdeltagandet i den gruppen har därmed nästan halverats sedan mitten av 1970-talet. Detta är en varningssignal som vi alla måste ta på djupaste allvar.

Regeringen har genomfört en rad åtgärder för att försöka vända den här utvecklingen och jag hoppas att även våra folkvalda församlingar och alla politiska partier känner ett ansvar för denna fråga. Av de initiativ regeringen har tagit under senare år vill jag särskilt nämna ungdomssatsningen Arm i arm. Inom ramen för denna satsning har 30 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden fördelats till ett stort antal ungdomsprojekt som arbetar med lokal verksamhet mot bland annat främlingsfientlighet och diskriminering.

Apropå Gustav Fridolins tredje fråga om sambandet mellan klasskillnader och politiskt deltagande vill jag verkligen understryka att grunden för ett samhälle med jämlikt deltagande enligt min uppfattning är en målmedveten politik för social, etnisk och ekonomisk rättvisa. Det innebär åtgärder inom en rad politikområden, alltifrån att synliggöra direkta

fall av diskriminering till att verka för en solidarisk ekonomisk fördelningspolitik.

Så till frågan om rösträttsåldern. Mot bakgrund av de forskningsresultat som Ungdomsstyrelsen nyligen redovisat om unga människors låga tilltro till sina egna möjligheter att påverka är det lätt att föra fram sänkt rösträttsålder som en lösning på problemet. Jag kan också till viss del förstå de argument som anförs. Det är viktigt att följa och analysera erfarenheterna av till exempel kyrkovalet i Sverige och de delstatsval i Tyskland där man prövat en 16-årsgräns för rösträtt. En sänkning av rösträttsåldern till 16 år strider emellertid mot den viktiga princip som ligger till grund för vår nuvarande lagstiftning, nämligen att rösträtts-, valbarhets- och myndighetsåldern ska vara densamma. Lyfter vi ut rösträtten ur detta sammanhang får vi en situation där en omyndig person ges den rättighet som vi kanske starkast kopplar till att just vara myndig. Jag är därför inte beredd att i dag ta initiativ till någon förändring av nuvarande lagstiftning.

När det gäller andra åtgärder för att öka unga människors deltagande vill jag hänvisa till de många insatser som i dag görs, både inom demokratipolitiken och inom ungdomspolitiken. Ungdomar är en av de särskilt prioriterade grupperna inom demokratipolitiken. Inom ramen för utvecklingsarbetet Tid för demokrati har därför ett stort antal demokratiprojekt av och för ungdomar fått bidrag. På det ungdomspolitiska området handlar insatserna bland annat om stöd till lokala ungdomsråd, om stöd till de politiska ungdomsförbundens verksamhet i skolorna och om insatser för ökat elevinflytande.

Jag vill avslutningsvis peka på den möjlighet som sedan den 1 juli 2002 finns för kommunerna att införa så kallad medborgerlig förslagsrätt. Medborgerlig förslagsrätt innebär att en enskild medborgare, oavsett ålder, kan skicka in förslag till kommunfullmäktige. Det ger ungdomar en reell möjlighet att delta i det politiska arbetet på den lokala nivån.

Anf. 30 GUSTAV FRIDOLIN (mp):

Herr talman! Tack statsrådet för svaret. Det var två undersökningar som fick mig att skriva den här interpellationen, dels Statistiska centralbyråns som konstaterade att valdeltagandet bland de yngsta hade minskat med över 10 %, dels Ungdomsstyrelsens som på Dagens Nyheters debattsida den 29 april redovisades av Erik Amnå och Ingrid Munck. Man sammanfattade: Av internationella undersökningar vet vi att 14-åringar i Sverige har ett avsevärt sämre politiskt självförtroende än 14-åringar i andra länder.

De här undersökningarna visar på klyftan mellan unga och samhället, mellan ungdomar och förtroendevalda politiker. Den förstärks också av klassamhället och den segregation mellan personer som har och saknar utländsk bakgrund som vi tidigare debatterade i interpellationsdebatten här i kammaren. Den klyftan är farlig. Klyftan mellan ungdomar och förtroendevalda riskerar att öka misstron till demokratin. Vi ser att ungdomar per automatik klassas in i samhällets maktlösa underklass. När vi växer upp och blir samhället och fortfarande känner detta utanförskap och att vi inte har lyssnats till eller fått delta i den politiska debatten är det fara å färde med den svenska demokratin.

En sak som man kan göra för att stärka det politiska självförtroendet och öka unga människors inflytande och möjlighet att delta i demokratin är att sänka rösträttsåldern. Jag vill peka på en mening i statsrådets svar: "Mot bakgrund av de forskningsresultat som Ungdomsstyrelsen nyligen redovisat om unga människors låga tilltro till sina egna möjligheter att påverka är det lätt att föra fram sänkt rösträttsålder som en lösning på problemet." Ja, just så är det. Mot konstaterandet att en sänkt rösträttsålder skulle kunna vara en delösning på det problem vi talar om tycker jag att det är ett dåligt argument att föra fram kopplingen mellan myndighetsålder, rösträtt och valbarhet. Om vi ska diskutera kopplingar mellan olika åldersgränser i samhället kanske det är mer logiskt att diskutera straffbarhetsåldern och rösträtten. Varför finns det tre år då man kan bli dömd enligt lagar man inte har juridisk möjlighet att påverka? Det låter ganska odemokratiskt. Om vi ska diskutera kopplingar mellan åldersgränser tycker jag att det finns bättre kopplingar att göra.

En sänkning av rösträttsåldern skulle öka valdeltagandet. Det visar erfarenheterna från Tyskland. En sänkning av rösträttsåldern skulle definitivt kunna öka det politiska självförtroendet och unga människors känsla av att de kan påverka sin egen situation och samhället omkring dem. En sänkning av rösträttsåldern skulle också definitivt tvinga oss politiker att gå ut och möta unga människor, att förklara vad vi står för, att se deras vardag och att lova saker och ting som gör att de känner att vi lyssnar på dem i politiken och sedan genomföra satsningar.

Det är inte så konstigt att unga människor vänder partipolitiken ryggen när partipolitiken på många områden har vänt unga människor ryggen, när partipolitiken har valt att inte satsa på sådant som är viktigt för unga människor, inte satsa på skolan, inte satsa på fritidsverksamhet, inte satsa på idrott och föra all debatt ur ett *von oben*-perspektiv. Då är det inte konstigt att unga människor vänder politiken ryggen.

En sänkt rösträttsålder hade tvingat oss politiker att möta unga människor. Det hade tvingat fram ett samtal mellan unga och förtroendevalda. Det hade kunnat bryta ned klyftan. Jag tycker faktiskt att det behövs ett bättre argument mot sänkt rösträttsålder än kopplingen till myndighetsåldern för att godta att statsrådet så vidlyftigt förkastar förslaget.

Anf. 31 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Får jag börja med att verkligen understryka att jag delar Gustav Fridolins oro. Jag delar stora delar av den beskrivning som han gör, både i interpellationen och här i talarstolen. Det har varit en på många sätt mycket allvarlig utveckling över huvud taget, framför allt de senaste ett-två decennierna, när det gäller deltagandet i de politiska partierna, deltagandet i de politiska ungdomsförbunden men också deltagandet i valen.

De stora insatser som regeringen tillsammans med alla partier har försökt göra de senaste åren visar också att vi verkligen försöker göra någonting av oron och verkligen också försöker tvinga fram det som jag tror att Gustav Fridolin har helt rätt i, den här dialogen, samtalet mellan oss som har makt och de unga. Jag är bara långt ifrån säker på att en sänkning av rösträttsåldern är vägen dit. Det är lätt att föra fram, det står jag för. Men jag är inte så säker på att det är rätt bara för att det är lätt.

Gustav Fridolin är för sin del mycket säker på att det här skulle ge de här effekterna. Jag har inte kommit dit än i mitt analyserande.

Däremot tycker jag att det ligger väldigt mycket i själva grundtanken att tvinga fram en dialog. Och jag för min del ser fram emot att följa effekterna av den medborgerliga förslagsrätten. Den har faktiskt använts av många unga människor ute i de kommuner som har prövat den. Det har också lett till resultat på många ställen. Det har funnits kommuner där det har varit tio- och elvaåringar – och dit ned vill väl inte heller Gustav Fridolin föra rösträttsåldern – som den här vägen har kunnat stå i talarstolarna på sitt kommunfullmäktige och argumentera för, i det fallet jag läste om, en cykelväg mellan skolan och byn där de bor. Även om vi inte är överens om att sänkt rösträttsålder är metoden tycker jag att vi ska pröva att komma mycket längre med att faktiskt använda de möjligheter till makt och inflytande som har öppnats så sent som för ett år sedan. I många fall, det tror jag också Gustav Fridolin håller med om, är det väldigt lokala frågeställningar i den kommun man bor i som ungdomar engagerar sig i och som man på det här sättet faktiskt har en reell möjlighet att föra fram i dag.

Här visar för få kommuner den öppenhet, lust och förändringsvilja som krävs för att ta ungdomars lust till engagemang på allvar. För att förändra den attityden tror jag att vi behöver hjälpas åt.

Anf. 32 GUSTAV FRIDOLIN (mp):

Herr talman! Det gläder mig att demokratiministern delar den oro jag för fram. Fattas egentligen bara annat när vi ser att det finns en utbredd maktlöshet bland unga människor, när vi ser att unga automatiskt klassas i samhällets underklass och inte känner att de kan påverka samhället och att detta då givetvis förstärks av det utbredda klassamhälle vi ser och den segregation som finns mellan människor som har och människor som saknar utländsk bakgrund.

Statsrådet Mona Sahlin för som svar på min argumentation för sänkt rösträttsålder fram satsningar med olika ekonomiska bidrag till ungdomsgrupper. Det är ofta bra, mycket välriktat och vettigt. Här nämns förslaget om medborgarförslag i kommunerna.

Understrykas bör att jag tycker väldigt mycket om medborgarförslag i kommunerna. Miljöpartiet var med och drev igenom det i väldigt många kommuner innan regeringen lade fram ett mycket lamt förslag om att kommunerna skulle ha rätt att göra det de i flera fall redan hade gjort. Vi krävde då också att det inte bara skulle vara en rätt för kommunen att införa utan en rätt för medborgarna att lägga fram förslag till sina kommuner. Efter den fina argumentationen för vårt miljöpartistiska förslag om medborgarförslag blir jag glad om Mona Sahlin nu också kan ansluta sig till att rätten inte ska ligga hos kommunerna utan rätten ska ligga hos kommunmedborgarna att föra fram sina förslag.

Men jag håller inte med om att det görs så mycket av den oro som tydligen både jag och Mona Sahlin känner inför utvecklingen av unga människors deltagande. Jag tror att politiker då och då behöver en spark för att komma ut och verkligen få någonting gjort. Skulle man ge unga människor rösträtt, skulle unga människor få det som faktiskt finns för att påverka, den makt som det faktiskt innebär att lägga en lapp i en urna vart fjärde år, skulle vi politiker tvingas möta dem, tvingas se deras verk-

lighet, tvingas lova saker som faktiskt är viktiga för unga människor och kanske genomföra om inte allt så åtminstone en del. Det hade varit någonting som på allvar hade stärkt unga människors politiska självförtroende, som på allvar hade förstärkt unga människors makt. Jag tror att politiker kan behöva en spark.

Jag är glad för att Mona Sahlin ska gå vidare i sitt analysarbete om sänkt rösträttsålder. Jag rekommenderar erfarenheterna från flera tyska delstater. Jag rekommenderar vad Ungdomsstyrelsens generaldirektör Leif Linde, som är positiv till förslaget, flera gånger har fört fram.

Herr talman! Att peka på andra satsningar, ekonomiska eller ett lamt utformat förslag till möjlighet för medborgarförslag som ligger på kommunerna och inte på kommunmedborgarna, är inte argument nog mot sänkt rösträttsålder. Det är bra saker, ibland kunde de varit mycket skarpare och mycket bättre, men det är bra grundinställningar. Men de har uppenbarligen inte förändrat grundproblemet. Det ser vi på undersökningar från SCB och från Ungdomsstyrelsen. Sänkt rösträttsålder skulle kunna vara en del för att ändra grundproblemet.

Jag tycker mig faktiskt ha rätt att kräva ett argument mot sänkt rösträttsålder om statsrådet nu så lättvindigt ska förkasta förslaget.

Anf. 33 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag tycker inte, Gustav Fridolin, att jag avfärdar det så fruktansvärt enkelt och utan något som helst innehåll. För mig, gilla det eller inte, är det inte oviktigt att hålla ihop två så viktiga saker som myndighetsålder och rösträtts- och valbarhetsålder. Jag tycker att man behöver betydligt mer på fötterna, Gustav Fridolin, för att diskutera den frågeställningen än vi har kunnat ha här i dag.

Jag vill ändå göra tre kommentarer. Den första är att det absolut är intressant att gå vidare i den analys som vi nu ska göra av de erfarenheter som finns från kyrkovalet och från Tyskland.

Till det skulle jag vilja lägga att det också är intressant att följa, som Ungdomsstyrelsen också visade, att flickor över lag har en betydligt större tilltro till politiken, känner sig ha mer möjlighet att påverka än vad pojkar gör. Jag tycker allmänt sett att det också är mycket intressant att följa vad detta beror på.

Sedan säger Gustav Fridolin att vi måste få en spark i baken. Är verkligen vi politiker "så dumma" att vi inte tycker att verkligheten i sig är en spark nog? Om någon inte har uppfattat det hoppas jag att den här debatten kan leda till det hos några till. Utvecklingen de senaste åren är allvarlig nog. Det finns inte någon politiker i någon instans, i något parti, som i dag inte måste fråga sig vad vi ska göra, inte om vi ska göra något.

Beskrivningen jag har gjort av att det finns ett antal mycket bra arbeten både av ungdomar och för ungdomar, som jag hoppas kan ändra detta något, räcker inte på långa vägar. Det stora arbetet måste också göras av alla våra politiska organisationer, alla politiska partier på alla nivåer i Sverige, kommun-, landstings- och riksnivå, om denna utveckling ska kunna brytas.

Avslutningsvis tycker Gustav Fridolin inte att mina argument är goda nog. Jag tycker att jag har argument, och jag lyssnar på Gustav Fridolin. Låt oss se om vi kan återkomma till diskussionen när vi vet lite mer om de analyser som ska göras och även om den uppföljning av utfallet av

medborgerlig förslagsrätt som Regeringskansliet ska göra redan till hösten, alltså ett år efter det att den möjligheten har införts. Då får vi se om vi kan komma längre också på det området.

Anf. 34 GUSTAV FRIDOLIN (mp):

Herr talman! Jag är glad för att det sägs att det här kanske ska beredas vidare. Det är självklart något som jag uppskattar. Men jag vet också att det här är en fråga som har varit beredd. Åldersgränsutredningen 1996 konstaterade att det vore väldigt bra att sänka rösträttsåldern åtminstone i kommun- och landstingsvalen till 16 år. Ungdomsstyrelsen har flera gånger skrivit rapporter och fört fram förslaget på olika sätt i debattartiklar, genom sin generaldirektör och så vidare. I Tyskland har man prövat det.

Det var två personer som ville prova sänkt rösträttsålder till 16 år i den omröstning vi nu står inför – deltagande i EMU – den 14 september. Där fick vi tyvärr inte med oss regeringen, vilket jag beklagar.

Det sägs att verkligheten är en spark nog för politiker att ta tag i problemen. Varför satsar man då fortfarande inte på sådant som är viktigt för unga människor? Varför är skolan, fritidsverksamheten och idrottsverksamheten fortfarande slagpåsar i många kommunala budgetar? Varför förs debatten fortfarande från ett *von oben*-perspektiv där unga människor känner att de inte deltar, har någon plats eller att de har dåligt politiskt självförtroende? Jag förstår inte hur man då kan tycka att verkligheten är spark nog.

Kanske är det för att jag är ung som jag har just lite sämre tilltro till politiker än vad statsrådet Sahlin verkar ha. Jag tror att politiker behöver en helt annan spark. Jag tror att politiker måste inse att unga människor har rösträtt och att de tänker utnyttja den. Därför måste de tvingas möta unga människors vardag, se dem i ögonen och lova saker som är viktiga för unga människor och hålla en del löften. Jag tror inte att verkligheten är spark nog.

Herr talman! När man ser på förslaget om sänkt rösträttsålder är det inte alltid argumenten för och vikten av att göra något på området som analyseras utan alltför ofta är det hur det ska gå för de egna valresultaten.

Anf. 35 Statsrådet MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Gustav Fridolin är mycket bestämd om vad han tror att politiker tycker och inte tycker. Jag vill ändå lägga till den lilla iakttagelsen att Gustav Fridolin är en politiker själv. Det är inte oviktigt när han analyserar om verkligheten i sig borde vara en spark som är tillräcklig för att inse att vi måste förändra oerhört många saker om ungdomar ska känna tilltro. Argumentera inte som om en riksdagsledamot som heter Gustav Fridolin inte själv är politiker – och en duktig sådan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 36 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Erling Bager har frågat mig om jag avser att ta initiativ till åtgärder som kan underlätta hushållens förvärv av egen bostad, till exempel genom att införa ett integrerat sparsystem som utan extra kostnad för staten kombinerar bostads- och pensionssparande.

Hushållens sparande är en viktig del i kapitalförsörjningen, inte minst när det gäller finansieringen av bostadsbyggandet. En grundläggande princip för statens politik är dock att allt sparande ska behandlas lika. Regeringen behandlade frågan om bosparande i den bostadspolitiska propositionen *Bostadspolitik för hållbar utveckling* (prop. 1997/98:119). Regeringen konstaterade då att betydelsen av eget kapital i samband med större investeringar, som till exempel bostadsinvesteringar, har ökat avsevärt och därmed även betydelsen av ett långsiktigt sparande. Skattereformen, den låga inflationen och den relativt höga realräntan utgör i sig stimulanser till sparande. Regeringen bedömde därför att det inte finns tillräckliga motiv för att åter införa generella statliga sparpremier. Härtill kommer att generella sparpremier inte är fördelningspolitiskt effektiva eftersom de ekonomiskt mest svaga hushållen inte kan tillgodogöra sig sådana.

Denna bedömning kvarstår.

Det förslag till integrerat pensions- och bosparsystem, IPBS, som Erling Bager skisserat i sin interpellation innebär egentligen inte att vare sig sparande i allmänhet eller bosparande specifikt främjas. Syftet är i stället, såvitt jag kan förstå, att privat pensionssparande ska kunna användas som säkerhet för förvärv av bostadsrätt eller eget hus.

Genom den föreslagna åtgärden skulle efterfrågan på boendeformer som kräver en insats av eget kapital öka, däremot har förslaget ingen effekt på vare sig efterfrågan på eller finansieringen av vanliga hyresbostäder, även om man skulle kunna tänka sig att också insatsen till kooperativa hyresrätter kan inrymmas i förslaget.

Förslaget är intressant som ett exempel på hur befintligt sparande skulle kunna användas på ett effektivare sätt, även om regeringen i dag anser att det främst är bristen på hyresbostäder som måste åtgärdas. Förslaget reser dock ett antal frågor, bland annat om vilka risker man kan utsätta pensionskapitalet för. Om pensionssparande används som säkerhet för bostadslån inrymmer detta möjligheten att säkerheten tas i anspråk av långgivaren om låntagaren får problem. Den ökade effektiviteten som det talas om i interpellationen kan således förmodligen inte åstadkommas utan att den enskilde pensionsspararen tar en ökad risk. Till detta kommer också vad som händer om värdet av pensionssparandet minskar, något som inte är ett realistiskt scenario. Långgivaren kan då komma att kräva att ny säkerhet lämnas eller att lånet helt eller delvis amorteras. I samband med bostadskrisen under 1990-talet förekom att just detta hände när värdet på panten – bostaden – blev mindre än lånet.

Det går därför inte att säga att förslaget är vare sig bra och bör genomföras eller att det är dåligt och bör läggas åt sidan. Förslaget och dess fördelar respektive nackdelar får analyseras i annat sammanhang tillsammans med andra uppslag om hur bostadssektorns behov av riskkapi-

*Svar på
interpellationer*

tal kan förbättras. I ett sådant sammanhang måste då även de villkor som omger pensionssparandet beaktas.

Jag är således inte beredd att i dag ta några initiativ till att underlätta hushållens förvärv av egen bostad och därmed inte heller till införandet av ett integrerat bostads- och pensionssparsystem.

Anf. 37 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Jag hade kanske hoppats på ett mer positivt svar. Jag har ju inte bara ställt en fråga till regeringen utan också försökt att presentera ett förslag som skulle åstadkomma ökat bostadsbyggande.

Vi har i landet ett rekordlångt byggande. I våra större städer är det närmast omöjligt för de flesta att få tag på en ledig bostad. Priserna för bostadsrätt, radhus eller villa är rekordhöga i exempelvis Stockholm, Göteborg och i Malmöregionen. Bakgrunden är en nedtrappning av bostadssubventionerna som har genomförts under framför allt 90-talet. Det krävs nu mycket större kostnader och större insatser för topplån för att kunna komma över en bostadsrätt. Det är ofta summor som är oåtkomliga för de flesta.

Det privata pensionssparandet, det enda som är gynnat av staten, skulle kunna användas som säkerhet och också ge rätt att låna på det. Då skulle det vara möjligt, utan att utöka med det generella sparandet i övrigt, att ge stimulans. Därigenom skulle till exempel topplån göras fördelaktigare och möjliggöra för många människor att ta lån och därmed lättare skaffa egen bostad. I min interpellation säger jag att förslaget inte innebär några ökade kostnader för staten.

Statsrådet Lövdén är pessimistisk när han tror att sparandet inte kan öka och att det inte går att påverka sparandet. I dag befinner sig inte minst det frivilliga pensionssparandet i en djup kris. Utan åtgärder av denna typ som ökar värdet av det bundna sparade beloppet tror jag att vi får se en påtaglig minskning av det formella och långsiktiga pensionssparandet.

Statsrådet använde 40 % av sitt svar till att ta upp en annan fråga som jag har tagit upp, nämligen att analysera generella sparpremier, även om det framgår av svaret att mitt förslag inte berör generella sparreformer. Det gäller att till det pensionssparande som finns i dag kunna koppla en säkerhet i lånet och att kunna låna motsvarande det sparade beloppet.

Jag tror att statsrådet gör ett tankefel när han säger att det inte skulle bli några ytterligare hyresrätter. Under alla mina år i bostadsutskottet lärde jag mig att när det byggs någonstans – oavsett var – friställs bostäder någon annanstans. Folk som köper bostadsrätt, radhus eller villa lämnar i regel något annat. Därigenom friställs också hyresrätter. Jag har lärt mig att den kedjan i boendet fungerar inte minst i våra storstäder. Byggs det mera frigörs bostäder. Det är jätteviktigt.

Jag ska i ett senare inlägg återkomma till det som var positivt i svaret, nämligen att statsrådet säger att förslaget är intressant.

Anf. 38 GUNNAR ANDRÉN (fp):

Herr talman! Vi hörde nyss en interpellationsdebatt som handlade om de ungas tilltro till politiken. Jag tror, herr talman, att om det är något

område där många unga inte hyser särskilt stor tilltro eller något framtidshopp gäller det just bostadspolitiken.

Bostadsutskottet gästade nyligen SABO, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag. Ordföranden där, som också råkar vara finansborgarråd i Stockholm, berättade att bostadskön i Storstockholmsområdet – det omfattar inte bara Stockholms stad – för närvarande är 89 000 människor. Många av dem är ungdomar.

Den bostadspolitik som har bedrivits för hållbar utveckling sedan 1997 är ingen olycka, utan den är en katastrof för dessa människor.

Det problem som vi ser är att man i dag måste vara miljonär för att ha råd att köpa sig en bostad i till exempel Stockholmsområdet. De flesta unga är inte miljonärer. Det är ett fåtal som är miljonärer.

Statsrådet har alldeles rätt i att den åtgärd som behövs mest av allt är att värna hyresrätten. Jag medger detta. Det är det mest centrala problemet av alla. Man kanske kan säga att om det byggdes hyresrätter skulle det inte behövas mycket sedan.

I Sverige har vi under lång tid haft den principen under socialdemokratisk ledning att det långsiktiga sparandet kan gynna skattesystemet. Det beror på att den här typen av långsiktigt sparande – det vet statsrådet, som god jurist från Lund, där man även lär sig nationalekonomi och företagsekonomi i början av sin karriär – är detsamma som en investering. När den är tillräckligt långsiktig kan man tillåta sig att uppskjuta beskattningen av den. Det är egentligen detta som det i grunden handlar om.

Jag menar att frånvaron av långsiktiga möjligheter att spara i framtida boende för närvarande är ett verkligt problem. Jag skulle vilja uppmana statsrådet, oavsett hur han tar ställning till det förslag som Erling Bager har kommit med här, och regeringen att fundera över hur man ska stimulera den här typen av långsiktigt sparande. Vi har det på pensionssidan, även om jag inte säger att allt är perfekt där heller. Men nysparandet i bostadssektorn skulle vara väldigt bra.

Jag ska bara kommentera en mening i statsrådets svar: ”Härtill kommer att generella sparpremier inte är fördelningspolitiskt effektiva eftersom de ekonomiskt mest svaga hushållen inte kan tillgodogöra sig sådana.”

Det är lite lustigt att höra just detta argument, för det var med samma argument som statsrådets företrädare Erik Åsbrink introducerade allmanssparandet för ett antal år sedan – det är kanske 20 år sedan. Då användes just det argumentet på motsatt sätt. Båda utsagorna kan inte vara sanna – det är helt omöjligt. Jag kan förstå att man inte ska ha några generella sparpremier i den bemärkelsen. Vid den tidpunkten var inflationen väldigt hög, och det har skett en förändring. Man måste vara lite försiktig när man använder argumentationen. Jag tycker nog att statsrådet har mer rätt än vad Åsbrink hade den gången.

Anf. 39 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag ska försöka undvika att vidga diskussionen till att bli en mer allmän bostadspolitisk diskussion. Vi får tillfälle att återkomma till de frågorna i en annan interpellationsdebatt nästa vecka.

Jag gör bara en reflexion, där vi tycks vara överens, och det är att bostadsbyggandet måste lyftas från nuvarande 20 000–21 000 lägenheter upp mot de 25 000–30 000 lägenheterna. Det bör vara ett bostadsbyggande till rimligare kostnader och rimligare priser, som vänder sig till bredare hushållsgrupper än den mer ensidiga inriktningen på en dyr och exklusiv bostadsrättsproduktion som vi har sett framför allt i Stockholmsområdet. Den tycks nu också ha problem med avsättningsmöjligheterna. Den mer allmänna, vida bostadspolitiska diskussionen kan vi återkomma till.

Jag tycker att jag gav ett ganska positivt svar till Erling Bager. Jag redovisade de invändningar som man kan rikta mot ett sådant förslag som Erling Bager förespråkar. Om man använder pensionssparandet som säkerhet kan det nämligen i sig innebära risker för den enskildes pensionssparande. Den ökade grad av belåning som man kan åstadkomma genom en sådan säkerhet som pensionssparandet utgör och bättre villkor för belåningen har ju en motsvarande negativ sida i form av ett ökat risktagande för pensionskapitalet.

Samtidigt är jag väl medveten om kapitalförsörjningsproblemet, framför allt för unga människor och människor med mer modesta inkomster, och svårigheterna att efterfråga en ägd bostad i dag därför att det krävs höga kapitalinsatser.

Därför säger jag att för- och nackdelar med det förslag som Erling Bager förespråkar får analyseras i annat sammanhang. Jag är beredd att göra det. Jag är beredd att ta till vara det här uppslaget som *ett* uppslag till hur vi kan underlätta den fortsatta kapitalförsörjningen. Men då måste vi analysera både för- och nackdelar med förslaget och också konsekvenserna för pensionssparandet.

Det är riktigt, som Erling Bager säger – kanske lite överdrivet – att det individuella pensionssparandet är i kris. De senaste årens väldigt dystra börsutveckling har naturligtvis fått många människor att bli lite försiktigare när det gäller pensionssparandet.

Jag vill avslutningsvis säga att jag ser ett behov av att förbättra kapitalförsörjningen och ett behov av att göra en analys av hur vi kan klara kapitalförsörjningen till bostadssektorn på sikt. Det innefattar både bosparande, eller det upplägg som Erling Bager har förespråkat, och kreditgarantisystem och andra instrument för att underlätta människors möjligheter att efterfråga bostäder till rimliga kostnader.

Anf. 40 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! När det gäller det personliga pensionssparandet kan man också se hur många bygger upp privata pensionsfonder i olika värdepapper och använder dem som säkerhet vid lån. Det är fritt fram att göra det. Det som skulle vara den stora fördelen här är att det privata pensionssparandet är det enda som statsmakten i dag ger en gynnad inriktning. Det är det enda av staten gynnade sparandet. Om man kan använda sitt privata pensionssparande också för att göra det möjligt att skaffa sig en bostad – och därigenom få dubbel effekt – med lägre ränta på annars dyra topplån, och även möjlighet att låna med de sparade pengarna som säkerhet, får man en starkare ställning på bostadsmarknaden. Det är det som jag har lyft fram.

Jag tycker att det är väldigt trevligt att statsrådet säger att förslaget är intressant och att det är ett exempel på hur det befintliga sparandet skulle kunna användas på ett effektivare sätt. Det är jättebra uttalat i svaret. Det kommer också fram att bostadsministern är beredd att gå vidare och analysera för- och nackdelar med förslaget. Det är utmärkt. Jag ser nu fram mot att kanslihusets resurser används för att gå vidare och analysera förslaget. Det tror jag kommer att gynna folk som söker bostad.

Återigen: Jag är säker på att det här skulle stimulera sparandet. När människor kan skaffa sig en bostad friställs en bostad någon annanstans, och det gynnar hela den samlade bostadsmarknaden.

Anf. 41 GUNNAR ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag har full förståelse för att statsrådet inte vill ha någon allmän bostadspolitisk debatt. Jag sparar den med stor glädje till nästa vecka. Den är kanske inte till så stor glädje för många andra, men jag tror att den blir väldigt trevlig.

Jag tycker också att det var klokt av statsrådet att avstå från att kommentera det här med de generella fördelningspolitiska stimulanserna, om de var effektiva eller inte. Där skulle jag ha skrivit något annorlunda. Denna bedömning kvarstår tills vidare, skulle jag vilja säga. Den kan ju komma att ändras i och med de argument som jag hade. Det brukar variera över tiden.

Men som statsråd har man ibland ett val att göra. Och statsrådet har alldeles nyligen presenterat ett förslag om ganska stora byggsubventioner. Det är moms, i stora drag, som ska tas bort. De pengarna går, enligt mitt förmenande, rakt ned i byggarnas fickor. Det är fråga om ganska stora pengar.

Om man hade haft en annan syn på vad som är bra för de boende hade man kunnat säga att det vi behöver är mera sparande för många ungdomar. Då skulle man, utan att ta ställning till konstruktionen, kunna säga att långsiktigt sparande i pensioner och bostäder är väldigt bra långsiktiga investeringar, och då skulle man kunna komma fram till ett annat förslag än det förslag som nu ligger, som kostar statskassan ej så få miljarder.

Anf. 42 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Nu tangerades den mer övergripande bostadspolitiska diskussionen och det som komma ska, men låt mig ändå göra en reflexion. Samlade bedömningar av Boverket och andra, kommunerna, visar att det finns en väldig brist på hyresrätter i dag. Det är en väldig efterfrågan på hyresrätter i dag, och det gäller i särskilt hög grad unga människors efterfrågan på bostäder. Hyresrätten är kanske den naturliga första boendeformen.

Det finns ett stort behov av att öka produktionen av hyresrätter, och den stimulans som regeringen går in med siktar just på att man ska få till stånd en sådan ökad produktion. Sedan måste man också göra den reflexionen att det finns en stor uppgift för byggtreprenörer och byggherrar att inrikta bostadsproduktionen på att nå bredare hushållsgrupper.

Det går att bygga billigt och bra. Det visar Byggekostnadsforums undersökningar och deras pilotprojekt. En rad byggtreprenörers verksamhet, exempelvis Peab, som jag vet att bostadsutskottet fick en före-

visning av häromveckan, visar också att det är möjligt att bygga utan att hamna på de fantasipriser vad det gäller insatser som den riktigt dyra bostadsrättsproduktionen har svarat för.

Jo, jag är beredd att analysera det förslag som Erling Bager har fört fram, men samtidigt är jag inte beredd att i dag säga ja eller nej till det. Det ligger i det här att analysera för- och nackdelar. Det finns ju nackdelar med ett sådant förslag också. Det handlar om riskerna för pensionskapitalet, som den enskilde har sparat ihop under ett antal år. De riskerna ska naturligtvis inte underskattas, utan de måste tas med i bedömningarna när man tittar på möjligheten att genomföra ett sådant här förslag.

Det finns också andra uppslag kring hur man kan stimulera bosparande som det finns anledning att fundera närmare på. Jag konstaterar dock att det bosparande som för närvarande bedrivs av de stora bostadsrättsorganisationerna är framgångsrikt. Det är väldigt många svenskar i dag som bosparar i bostadsrättsorganisationernas regi, ofta på ganska goda villkor och också med ganska goda lånemöjligheter.

Men, än en gång, jag ser ett behov av att se över frågan om kapitalförsörjningen till bostadsmarknaden, och då är Erling Bagers uppslag *ett* uppslag som ska finnas med i det arbetet.

Anf. 43 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! När det gäller de höga byggpriserna tror jag att det är nödvändigt med en ökad konkurrens inom landet på byggmaterialsidan. Eventuella karteller som håller tillbaka utländska företags möjligheter att sälja i landet bör stävjas tidigt. Vi har sett tendenser till kartellbildningar, och det är väldigt få producenter av cement, isolering och mycket annat byggmaterial. Om vi kan få ned priserna på byggmaterial har vi kommit långt när det gäller frågan om att kunna bygga billigare.

Sedan har jag mottagit att bostadsministern är positiv till att gå vidare och analysera förslaget i min interpellation. Det är jag tacksam för. Nu motser jag därför att kanslihuset utan dröjsmål kommer att ta fasta på förslaget och rädsla vad som räddas kan av både det frivilliga pensionssparandet och en ökad kundfinansiering av nya bostäder.

Jag vill slutligen påminna statsrådet om hans roll som biträdande finansminister och det viktiga i att tillvarata olika bidrag, så att pengarna används på bästa sätt.

Anf. 44 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag ska bara göra ett förtydligande, så att det inte blir någon missuppfattning. Jag har inte sagt ja till Erling Bagers förslag, men jag har sagt att förslagets för- och nackdelar tål att analyseras närmare. Jag har pekat på ett antal nackdelar också.

Sedan är Erling Bager och jag helt överens om att det som behövs på byggmarknaden och bostadsmarknaden är en ökad konkurrens, framför allt på byggmaterialsidan.

Det har ju visat sig när mindre byggherrar och mindre fastighetsägare bygger att man genom bra upphandlingsmetoder och genom att vända sig till utlandet när man handlar byggmaterial kan pressa priserna ganska rejält. Den erfarenheten borde också de större aktörerna ta till sig.

Anf. 45 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s):

Herr talman! Karin Thorborg har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till att införa varningstexter på mobiltelefoner, att medverka till att rekommendationer för *handsfree*-utrustning utfärdas och om jag är beredd att ta initiativ till att överväga ett mobiltelefonförbud för barn.

Det finns en oro hos många människor för att ny teknik kan medföra hälsorisker av olika slag. För att minska allmänhetens bestrålning från till exempel mobiltelefoner har det i olika sammanhang framförts att det bör finnas varningstexter på telefonerna.

Regeringen tar frågan om eventuella hälsoeffekter av exponering för elektromagnetiska fält på stort allvar. Det är precis som Karin Thorborg påpekar telefonerna som står för det största strålningsbidraget, inte antenner och basstationer. Det pågår mycket forskning både i Sverige och utomlands, där elektromagnetiska fälts eventuella effekter på människan studeras. Regeringen har valt att ge Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap i uppdrag att bevaka svensk forskning om elöverkänslighet. För att fullgöra sitt uppdrag har rådet anlitat externa forskare, och en rapport väntas i slutet av 2003. Statens strålskyddsinstitut har också inrättat ett internationellt vetenskapligt råd som ska bistå generaldirektören i frågor som rör elektromagnetiska fält. De samlade resultat som i dag finns tillgängliga från forskningen ger inte stöd för att strålning från mobiltelefoner och basstationer leder till skadliga hälsoeffekter, så länge gränsvärdena iaktas. De svenska gränsvärdena följer EU:s rekommendationer.

Jag har vid flera tillfällen sagt att det skulle kunna vara motiverat att undersöka om det behövs någon form av informationstext där strålningen från telefonen beskrivs och där förslag ges om hur man kan minska exponeringen för strålningen. I en sådan informationstext kan exempelvis rekommendationen att använda *handsfree* ingå. Jag avser att snarast uppdraga åt SSI, Statens strålskyddsinstitut, att se över möjligheterna till en sådan informationstext och eventuell märkning. I uppdraget kommer att ingå frågan om särskilda regler behövs när det gäller barns användande av mobiltelefoner.

Anf. 46 KARIN THORBORG (v):

Herr talman! Jag vill första tacka miljöministern för det positiva svaret.

Det var för att väcka debatt om mobiltelefonernas brister som jag skrev den här interpellationen, för jag vill att debattens fokus ska flyttas från masterna och antennerna till den apparat som finns hos en stor del av befolkningen. Därmed menar jag naturligtvis inte att förminska människors oro för strålningen från master och antenner, men de är ett problem i sig, och de diskuteras redan i större utsträckning än vad fallet är med telefonerna.

När det gäller masterna kan många människor känna sig maktlösa och utan chans att påverka sin situation. Men när det gäller mobiltelefonerna föreligger en helt annan situation. Mobiltelefonen förfogar man över och kan hantera själv. Telefonen kan man undvika. Ingen är tvingad att köpa och använda en mobiltelefon. Nu är det olyckligtvis så att den del av

Svar på
interpellationer

befolkningen som kanske har svårast att välja att avstå från telefonerna överensstämmer med den del av befolkningen som är minst lämpade att använda dem.

Flera forskarrapporter, senast lundaforskarna Salford, Persson med flera, har funnit att hjärnans skyddande så kallade hjärnbarriär påverkas av mikrovågorna från en mobiltelefon, dessutom att samma strålning kan döda nervceller i delar av hjärnan. Eftersom barnens hjärna inte är färdigbildad, påverkas den starkare och är extra känslig. Dessutom kommer barnen att använda mobiltelefonerna under många fler år än vi vuxna.

I de djurförsök som man gjorde valde man försöksdjur som motsvarade mänskliga tonåringar, och djuren blev klart påverkade. Jag kan tala om att de fysiker som gjorde det här experimentet själva inte använde mobiltelefoner.

Våra barns och tonåringars innehav av mobiltelefoner ökar hela tiden. Föräldrar utrustar sina barn med mobiltelefoner för att känna sig säkra på vad som händer dem. Tonåringarna har ett eget användarmönster och använder telefonerna ofta och mycket. Mobiltelefonen är en självklar sak för dem.

Även om man som förälder är lite skeptisk, ger man lätt efter för tonåringarnas tjat om mobiltelefon. Men det kanske är många föräldrar som om 15–20 år kommer att ångra det. Det har ju hänt tidigare att ämnen och annat visat sig farliga i efterhand, även om man vid införandet inte var medveten om riskerna. Men i det här fallet kan man inte säga att man inte har fått varningar. Det går inte att utesluta riskerna i detta fall, menar jag.

Det som pågår har av forskare kallats för världens största experiment. En fjärdedel av jordens befolkning utgör frivilliga försökspersoner i ett experiment som går ut på att de trycker en liten mikrovågsalstrande apparat mot sitt huvud. Det stora experimentet omfattar också alla sladdlösa telefoner.

Innan forskarna är eniga och pågående utredningar klara anser jag att vi ska iaktta försiktighetsprincipen. Vi har dessutom ett hälsopolitiskt program att hålla oss till.

I svaret från ministern står att de samlade resultaten som finns i dag inte ger något stöd för att strålningen leder till hälsoeffekter. Det tycker jag inte stämmer alls, för alla forskare är inte överens. Andra länder har dragit andra slutsatser.

Jag blir glad över ministrerns svar att hon ska ta ett initiativ i frågan och ge ett uppdrag att se över varningstext och eventuella begränsningar. Men jag blev lite bekymrad när jag i slutet av svaret läste att det var SSI som skulle få uppdraget, för hittills har SSI förnekat att det föreligger någon risk med strålningen, och man har inte alls agerat i den riktning som jag vill. Jag tycker därför att uppdraget borde formuleras tydligt, att det inte ska undersökas om det behövs restriktioner, utan att det ska genomföras restriktioner.

Anf. 47 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s):

Herr talman! Karin Thorborg och jag är eniga om betydelsen av att ha ett barnperspektiv på detta och att i hög grad se till barns speciella villkor. Det tycker jag är viktigt. Det är också därför som jag vill ge SSI det här uppdraget.

När det gäller forskarnas resultat är det så som vi har rapporterat, att forskarna inte är eniga, och det är just det som är problemet. Men situationen är ändå fortfarande den att den konsensus som finns i forskarvärlden är att några hälsorisker inte har kunnat påvisas. Det finns enskilda forskare, precis som Karin Thorborg påpekar, som har påvisat oroande resultat. Jag har själv tagit del av dessa. Vi fortsätter att följa forskningen, och som jag sade har vi uppdragit åt Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap att följa detta.

När det gäller uppdraget är det ett uppdrag som enligt strålskyddslagen ska gå till SSI. Det är Statens strålskyddsinstitut som har ansvaret för detta. Jag har stort förtroende för SSI:s sätt att sköta detta. Som jag har sagt har SSI fördjupat och intensifierat sitt arbete när det gäller att följa hur arbetet sker i andra länder. Som Karin Thorborg säger gör man i vissa länder andra bedömningar. Det gäller dock inte mobiltelefoner, där vi alla följer samma gränsvärden. Däremot har vissa länder valt att gå längre när det gäller basstationer och antenner, men när det gäller mobiltelefoner gör vi alltså samma bedömning.

SSI följer nu detta. Man har inrättat sitt internationella råd, och man kommer att fördjupa analysen av om försiktighetsprincipen är tillämplig. Jag har tidigare sagt att min bedömning när det gäller mobiltelefoner är att det finns skäl att fördjupa analysen av om försiktighetsprincipen bör vara tillämplig.

Här har vi frågan om, som Karin Thorborg påpekar, strålning som kommer mycket nära örat. Vi vet inte vad detta långsiktigt kan betyda. Vi vet att det ger värmeeffekter. Därför ger vi nu SSI det här uppdraget. Det är ett normalt sätt att förfara. Jag ser fram emot det underlag som vi får från SSI och kommer sedan att gå framåt i den här frågan.

Anf. 48 KARIN THORBORG (v):

Herr talman! Jag vet att forskarna inte är överens. Men olika länder drar olika slutsatser. I Storbritannien har man ju speciella rekommendationer för barn.

När lundagruppens forskningsrön publicerades väckte det väldigt stor uppmärksamhet internationellt. De blev nedringda av vetenskapsmän och journalister från hela världen men väldigt få från Skandinavien.

Jag håller inte riktigt med om att alla länder håller samma gränsvärden. Jag läste i en tidning i går att ryska strålskyddsinstitutet avråder på sin hemsida barn under 16 år, gravida och personer med neurologiska sjukdomar från användning av mobiltelefoner.

När det gäller detta med SSI är det väldigt många som tycker att de försäkringar som SSI ger inte är riktigt pålitliga, att de inte riktigt lugnar. Man säger att det inte föreligger någon risk så länge som gränsvärdena hålls. Men i den forskning som Lundagruppen utförde användes värden som låg långt under gränsvärdet och ändå såg man effekter av strålningen. Man använde tre olika effektstyrkor. Försöksdjuren utsattes för 2, 20 och 200 milliwatt per kilo, samtliga värden under dagens gränsvärde på 2 watt per kilo. Alla exponeringar gav celldöd trots att värdet låg mellan hundra och tusen gånger under gällande gränsvärde.

Naturligtvis motarbetas sådana här resultat av mobiltelefonibranschen, som talade om att det här var spekulationer och skrämselfpropaganda. Man vill naturligtvis sälja så många telefoner som möjligt. Jag har

därför ett nytt förslag när det gäller uppdraget till SSI eller vem som nu får det, och det är att det borde vara förbjudet för mobiltelefonibranschen att vända sig till barn i sin reklam.

För en månad sedan hade Råd & Rön en artikel om mobiltillverkarna. Efter att ha testat fem mobiltelefoner löd deras rubrik: *Det mesta går in i huvudet*. Man såg alltså hur mycket av effekten som användes till kommunikation och hur mycket som gick in i kroppen, och ingen av de telefoner som undersöktes höll måttet. Man såg också att värdena förändrades under mobsamtals gång.

Jag undrar: Vad är ett gränsvärde egentligen? Går det att sätta ett sådant över huvud taget? Det som SSI lugnar befolkningen med är ju att man håller gränsvärdena. Jag tycker att det gäller att minimera strålningsrisken och att exponera sig för strålning så lite som möjligt. Här tycker jag att regeringen kan göra en stor insats för det växande släktet genom att införa olika restriktioner.

Anf. 49 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s):

Fru talman! Låt mig först kommentera lite om forskningen. Jag är övertygad om att om Lundaforskarna har gjort betydelsefulla insatser och fått fram intressanta och viktiga resultat så kommer de att bekräftas av andra forskare. Det är så arbetet måste gå till i forskarvärlden. För oss som politiker handlar det om att ta vara på det samlade resultatet av forskningen. Det måste vi göra på det här området precis som på alla andra områden. Det är självklart att vi också är intresserade av, och påverkas av, nya och viktiga resultat som visar på risker som vi kanske tidigare inte har fått fram i forskningen. Men detta måste följas upp av andra forskare.

När det gäller detta med olika länder är det möjligt att jag var otydlig. Jag syftar på EU, där vi har samma gränsvärden för mobiltelefoner.

Låt mig sedan säga att jag håller med om att vi ska minimera strålningsrisker. Det är just därför jag tycker att det förslag vi har är bra, att vi ska gå fram med ett uppdrag. Vi är också helt eniga om att detta är speciellt viktigt för barn.

När det gäller förbud för mobiltelefonibranschen att vända sig till barn ser jag det som en uppföljning. Om vi ser att det är motiverat att tillämpa försiktighetsprincipen med särskilda varningstexter får vi kanske anledning att se om det också finns andra åtgärder som bör tillgripas om vi ser dessa risker eller om vi inte känner till riskerna, vilket också kan vara ett skäl till att iaktta en försiktighetsprincip i det här fallet.

Anf. 50 KARIN THORBORG (v):

Fru talman! Jag vill bara sammanfatta min åsikt lite grann. Jag tycker faktiskt att jag har fått en hel del gehör för mina synpunkter, och det tackar jag väldigt mycket för. Jag vill i alla fall sammanfattningsvis säga att jag anser att vi inte kan fortsätta som om vi inte visste någonting om riskerna med mobiltelefonerna, för det gör vi. Jag tycker att det är väldigt bra att det pågår mycket forskning, och jag ser fram emot att forskarrapporterna ska bli klara.

Till dess tycker jag faktiskt att man ska försöka vara så försiktig som möjligt. Det krävs mod, och det krävs politisk vilja, att genomföra förslag som innebär restriktioner. Jag hoppas verkligen att det initiativ som

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på
interpellationer

10 § Svar på interpellation 2002/03:326 om förtroendeklyftan mellan ungdomar och politiker

Anf. 51 Statsrådet LENA HALLENGREN (s):

Fru talman! Tobias Krantz har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta i syfte att minska förtroendeklyftan mellan ungdomar och politiker.

Jag vill börja med att säga att jag delar Tobias Krantz oro över att hälften av de unga mellan 16–29 år anser att de inte har särskilt stora möjligheter att göra sin röst hörd. Det är också viktigt att förtydliga att unga inte skiljer sig nämnvärt från vuxengruppen, och det skulle därför vara en förenkling att göra detta till ett ungdomsproblem. Ungdomsstyrelsens värderingsstudie visar i detta sammanhang också på en positiv utveckling av ungas syn på det politiska systemet. Fler unga har förtroende för politiker. Unga har också större tilltro än äldre till att folk överlag kan göra sig hörda och till sin egen förmåga att förändra. Jag anser dock att det är oroande att människor födda utomlands eller med arbetarbakgrund i högre grad än andra tycker att de har få möjligheter att göra sig hörda.

Värderingsstudien är en mycket bred undersökning om ungas attityder till, och värderingar i, områden som skola, fritid, arbete och hälsa. Jag är just nu ute på gymnasieskolor i landet för att diskutera resultatet av undersökningen med gymnasieelever.

Den nationella ungdomspolitikerna utgår från att ungdomar är en resurs som ska ges reella möjligheter till självständighet, inflytande och delaktighet i samhället. Samhällets förmåga att leva upp till detta är en viktig grund för de ungas förtroende för det politiska systemet. Trots att vi, enligt Ungdomsstyrelsens rapport *Ung i demokratin*, inte behöver vara särskilt oroad över ungas inställning till politiskt deltagande generellt, är det nödvändigt att på allvar ta tag i ungas relation till det aktiva medborgarskapet. I detta har vi politiker ett gemensamt ansvar oavsett var, eller för vilket parti, vi verkar. Själv planerar jag att i höst genomföra en konferens för unga kommunpolitiker om bland annat detta.

Unga tillbringar en stor del av sin tid i skolan, och det är också där de skaffar sig mycket av sina kunskaper om hur samhället fungerar och styrs. Därför avser regeringen inom kort att ge Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att ta fram ett informationsmaterial om förutsättningarna för skolan att samverka med bland annat politiska partier.

Enskilda organisationer utgör en annan viktig grund för ungas utveckling av sin politiska självtillit och Ungdomsstyrelsen fördelar årligen ut ett statsbidrag till ungdomsorganisationerna. Regeringen har också avsatt medel ur Allmänna arvsfonden till en särskild satsning för ungas möjlighet att organisera sig. Ungdomsstyrelsen stöder också utvecklingen av kommunal ungdomspolitik. I detta arbete ingår bland annat stöd till lokala inflytandeforum för unga. Inom demokratipolitiken har ett stort antal lokala demokratiprojekt av och för ungdomar erhållit bidrag inom

ramen för regeringens utvecklingsarbete för den svenska demokratin, Tid för demokrati.

Avslutningsvis vill jag berätta att Ungdomsstyrelsen inom kort överlämnar en fördjupad analys av ungdomspolitiken. Tillsammans med värderingsstudien kommer den att ligga till grund för en fördjupad diskussion om ungdomspolitiken. För en fortsatt dialog med unga om ungdomspolitiken kommer jag under hösten att genomföra temaseminarier om aktuella ungdomspolitiska frågor.

Anf. 52 TOBIAS KRANTZ (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. När jag läser ministrernas svar är vi överens om en hel del när det gäller hur problemet ser ut. Vi är båda oroade över de siffror som har kommit från den rapport som vi båda har läst. Jag noterar också vissa positiva formuleringar i ministrernas svar när det handlar om vikten av att ungdomar är en resurs i samhällsarbetet och att det aktiva medborgarskapet är viktigt.

Samtidigt saknar jag en hel del konkreta åtgärder gällande vad statsrådet och regeringen tänker göra för att i praktiken se till att alla dessa vackra formuleringar omsätts i realiteten. I stället menar jag att ministern i sitt svar halkar in på en del stickspår. Ett sådant stickspår tror jag är den stora tilltro som ungdomsministern har till lokala inflytandeforum för unga. I praktiken handlar detta om sådana här lokala ungdomsparlament, som jag i praktiken tror är ett sätt för etablerade äldre politiker att säga till ungdomar. Här har ni ett inflytandeforum där ni kan diskutera politik, men vi själva behåller makten i kommunen, där de verkligen viktiga besluten fattas.

Jag skulle vilja att ungdomsministern talade lite grann om sin syn på hur det aktiva medborgarskapet för unga människor ska uppvärderas, hur man ska stimulera det aktiva medborgarskapet. Ungdomsministern har ju, precis som jag, en bakgrund i de politiska ungdomsförbunden. Jag vet att ungdomsministern var väldigt aktiv under den tid i det socialdemokratiska ungdomsförbundet då frågan om det aktiva medborgarskapet lyftes upp på den politiska dagordningen och när begrepp som egenmakt, inflytande och delaktighet debatterades väldigt mycket. Egenmakt är något som också ligger den idétradition som jag bekänner mig till väldigt nära, alltså någonting som betonar makt och ansvar. Människor ska ha makt och möjlighet till delaktighet men också ta ansvar. Det är något som gör att människor växer.

Vad är det exempelvis för fel på att vi har en utveckling i Sverige där unga människor får större möjlighet att driva fritidsgårdar? Varför måste det finnas kommunalt anställda fritidsledare som talar om för unga människor hur de ska bedriva sin fritidsverksamhet? Är inte det något som unga människor själva kan ta tag i? Kan inte unga människor engagera sig i den lokala fotbollsplanen, till exempel att sköta den och hantera den? Måste det finnas människor i kommunen som talar om för unga människor hur det ska skötas?

Jag tror nämligen att det handlar om att vi måste fostra till ansvar och makt. Det är en uppgift som vi som aktiva politiker har. De senaste årens samhällsvetenskapliga forskning visar också hur otroligt viktigt det är att det finns den här delaktigheten, det här engagemanget, ute i föreningslivet, att människor själva får ta eget ansvar. Det fostrar till demokrati. Det

fostrar till delaktighet. Den amerikanske forskaren Putnam har gjort en stor studie över hur det såg ut i Italien. Där fanns det stora skillnader mellan södra Italien och norra Italien. I norra Italien fanns det ett stort engagemang, en stor delaktighet, i föreningslivet. Man fick ta mycket ansvar. Det ledde också till att demokratin utvecklades och förbättrades där medan det inte alls var på samma sätt i södra Italien.

Min fråga till ungdomsministern är: Hur lyser det engagemang som vi vet att ungdomsministern tidigare har haft, denna passion och detta engagemang för det aktiva medborgarskapet, igenom i regeringens politik i allmänhet och i ungdomspolitik i synnerhet?

Anf. 53 Statsrådet LENA HALLENGREN (s):

Fru talman! Tobias Krantz menar att vi är överens om hur problemet ser ut, och det tror jag nog också att vi är. Målen för den nationella ungdomspolitik handlar om att unga ska vara delaktiga i samhället. Man ska ha möjlighet till inflytande och påverkan. Jag knyter det väldigt gärna till diskussionen om egenmakt och till möjligheten att påverka sin egen vardag. För mig är detta någonting självklart.

Jag tycker också att det är ledord för det ungdomspolitiska arbetet att unga ska leda unga. Det är en del av Ungdomsstyrelsens uppgifter att stötta och underlätta för unga och för ungdomsorganisationer. Det är därför som Ungdomsstyrelsen har ett anslag som man fördelar till ungdomsorganisationer. Det är prestationslöst i den meningen att man får stöd efter antalet medlemmar och att man finns i hela landet, för att man ska kunna bygga en organisation på sina egna villkor.

Det är också positivt att se att det har bildats ett antal nya ungdomsorganisationer. De politiska ungdomsförbunden har för första gången på länge slutat minska och börjat öka i medlemsantal. När vi lite senare i vår, nämligen i juni, kommer till utvärderingen av ungdomspolitik ska vi komma till mer konkreta åtgärder och insatser.

Jag tror inte att Tobias Krantz tycker att mer inflytande är något så enkelt att det bara handlar om att unga skulle få driva sina egna fritidsgårdar och klippa sina egna fotbollsplaner. Personligen har jag inga problem med att unga tar ett större ansvar för sin egen fritid. Men vi är väl ändå överens om att fritidsledare har en ganska specifik uppgift. Den handlar inte bara om att organisera en mötesplats för unga. Fritidsledare som arbetar på fritidsgårdar har en funktion att finnas där som ett vuxet stöd också till många unga som kanske har fritidsgården som ett andra viktigt och väsentligt hem.

För inte så länge sedan mötte jag en fritidsledare som beskrev för mig hur han förvånades över att det fanns några unga killar som var kvar väldigt länge på fritidsgården. En kille hjälpte till och med till med att sätta upp stolarna när klockan var tio på kvällen. Det var nog inte enbart för att han var hjälpsam utan därför att han hade ett hem som kanske var mer kaos. På fritidsgården kanske han fann den trygghet och stabilitet som han behövde i vardagen.

Jag tycker inte att detta står i motsats till att unga kan ta eget ansvar för sin fritid, sina egna liv och sina skolor genom lokala skolstyrelser med elevmajoritet, men jag tycker att vi ska ge möjligheter för unga att engagera sig på olika vis.

Ungdomsstyrelsens uppdrag är ju inte bara att fördela stöd till ungdomsorganisationer. Ungdomsstyrelsen har också ett uppdrag att initiera olika utvecklingsprojekt med kommunerna. Jag tror – och jag tror att det stämmer överens med den egenmaktstanke som Tobias Krantz nog också tycker ganska mycket om – att det faktiskt är på lokal nivå som man gör de största förändringarna. Jag tror inte att det är jag, Tobias Krantz, Folkpartiet, Socialdemokraterna, regeringen eller riksdagen – den nationella nivån – som förändrar samhället i grunden. Jag tror att det är det lokala arbetet i den enskilda fotbollsföreningen, SSU-klubben, LUF-klubben, i fritidsgårdens verksamhet eller någon annanstans. Jag tror att det är där man kan förändra verksamheten.

Jag tror också att om man får uppleva demokrati och möjligheten att påverka redan i sin skola, som ung, så hänger den möjligheten och tron på möjligheten att påverka med mycket längre i livet.

Anf. 54 TOBIAS KRANTZ (fp):

Fru talman! När jag lyssnar till ungdomsministern slår det mig att väldigt mycket av de satsningar och konkreta idéer som ungdomsministern för fram handlar om just det som är mycket av problemet med ungdomspolitiken i Sverige i dag och som också gäller politiken gentemot andra åldersgrupper: Det handlar om att regeringen eller riksdagen kommer med regler och lagar och ger bidrag till olika saker och ting. Man ser samhället som någonting som byggs uppifrån, som att det är jag och Lena Hallengren som vet vilka beslut som behöver fattas och vilka åtgärder som behöver vidtas.

Jag tror att vi måste bygga ett samhälle underifrån. Vi som politiker har en uppgift att stimulera människor att själva ta ansvar, att ta makten på egen hand. Då är det inte mer av bidrag och styrning från Ungdomsstyrelsen som är den rätta lösningen. Leif Linde är säkert en alldeles utmärkt person, men han kan inte uträtta underverk. Underverk kan bara göras av de ungdomar som finns ute i vardagen i Sverige i dag. Det är de som själva måste ta makten. Då ska vi skapa möjligheter för att de människorna ska kunna ta makten.

Det som vi politiker kan göra är att undanröja hindren för att människor ska ta makten. Jag tror att det inte har undgått Lena Hallengren att vi i Sverige under rätt många år har haft en debatt där exempelvis fackföreningar har kritiserat människor som vill jobba ideellt agerat mot dem. Fackföreningarna har sagt: Det här är en facklig uppgift, och ni får inte ägna er åt den. Ni får inte hänga upp de här ribbstolarna, för det är en del av den fackliga uppgiften och ni tar ifrån våra fackligt aktiva medlemmar deras arbetsuppgifter! En sådan verklighet har man sett i Sverige de senaste åren.

Därför är det angeläget att det kommer tydliga direktiv och signaler från oss som är aktiva politiker om att idealitet och eget ansvarstagande är något som är värdefullt och viktigt.

Om vi ska bygga ett samhälle underifrån och unga människor ska få känna makt och delaktighet och känna förtroende för politiker så måste vi politiker ge människor chansen att ta makten. Vi måste lita på människor. Då handlar det om att vi faktiskt måste släppa taget och inte tro att vi vet bäst eller tro att vi kan lösa alla problem genom att ge mer bidrag

till olika ändamål: Vi tror att just du kan ta makten själv. Den signalen måste vi sända.

Prot. 2002/03:106
19 maj

Anf. 55 Statsrådet LENA HALLENGREN (s):

Fru talman! Jag tror att jag i mitt förra inlägg inte sade något om bidrag, om att Ungdomsstyrelsen skulle bestämma eller om att man nationellt vet bäst. Jag tror att jag tvärtom ganska många gånger nämnde ordet "egenmakt" och talade om att ge möjlighet för unga att leda unga och själva fatta beslut om hur man ska organisera sig.

Det vore intressant om Tobias Krantz kunde utveckla lite fler exempel än bara att man ska styra sin egen fritidsgård och klippa den egna fotbollsplanen, som bra exempel på hur man utökar möjligheterna för unga att påverka sin egen vardag. Jag vill också gärna göra det.

Det arbete som till exempel Ungdomsstyrelsen utför är inte förbundet med villkor. Det handlar om att backa upp de unga. Det handlar om deras sätt och deras vilja att organisera sig. Det finns ett stöd för unga som vill verka i nätverksform, det finns rollspelsorganisationer, det finns organisationer som är med i debatt- och diskussionsforum och diskuterar globalisering och som inte verkar inom de ramar man kan tycka att man har fastslagit nationellt utan i väldigt fria former.

Nästa fråga som Tobias Krantz tog upp i sin inledning gällde lokala inflytandeforum. Då kommer ett nytt exempel på fria former. Man säger att de som på lokal nivå vill engagera sig för sin kommun, sin skola eller sin lokala miljö är välkomna att göra det. De får diskutera och vara ett forum. Men det är inte heller bra, menar Tobias Krantz. Det ska vara någonting annat. Det vore intressant om Tobias Krantz kunde tala om lite grann hur detta ska gå till. När unga tar initiativ verkar det ju inte passa riktigt.

Jag vill återigen betona att Ungdomsstyrelsen inte styr, men den underlättar. Man stöder nu ett antal nationella stödjepunkter för ungdomars kultur och möjligheter till egen organisering. Det handlar om Communicare i Karlstad, där man stöttar ett nätverk om möjligheter att starta eget, om hur man förverkligar sina drömmar – att man inte tar det jobb som arbetsförmedlingen i första hand rekommenderar utan det man vill, så att man faktiskt hittar möjligheter att bli det som man drömmer om. I Malmö finns Drömmarnas hus, där man jobbar med kultur, teater och estetisk verksamhet. Det är en verksamhet som har kommit underifrån och visat så goda resultat att Ungdomsstyrelsen vill ge ett stöd för att utveckla den till en nationell stödjepunkt och sprida sina idéer till andra kommuner och ungdomsorganisationer som har sådana intressen. Man har Urkraft i Skellefteå och ett internationellt arbete i Kalmar. Det finns många sådana exempel.

Vi ska inte ha någon pseudodebatt som handlar om att bidragen styr uppifrån. Jag tycker att vi ska tala om det som vi är överens om, nämligen att unga ska kunna ha makt över sina egna liv. Vi ska uppfylla de mål som finns i den nationella ungdomspolitik: Man ska ha makt och inflytande i samhället och möjlighet att påverka.

När det gäller ungas möjlighet att påverka i de formella organen är det vi politiker på olika nivåer som beslutar vilka som ska vara representanter i kommittéer, styrelser och myndigheter. Då har vi ett gemensamt uppdrag att se till att det inte är 6–7 % som är under 40 år utan att våra

Svar på
interpellationer

myndigheter, styrelser och andra beslutande organ faktiskt speglar befolkningen sådan den ser ut.

Anf. 56 TOBIAS KRANTZ (fp):

Fru talman! Jag tycker att den här diskussionen utvecklas åt ett intressant håll. Jag kan inte riktigt se att ministern nu tar tankarna på egenmakt, självständighet och att människor själva ska få bestämma på riktigt allvar. Hela ungdomsministrarnas senaste anförande gick ut på precis det omvända, det vill säga att ungdomar ska bli föremål för olika typer av projekt: Ungdomar ska få bidrag, ungdomar ska få stöd och ungdomar ska bli föremål för politiska allmosor.

Vi som politiker måste se till att människor kan gripa makten på egen hand. Det är ju det som ungdomspolitikerna och politiken i övrigt måste gå ut på – inte att människor ska bli mer beroende av bidrag, stöd och politiska regler och bestämmelser. Det måste handla om det som är precis tvärtom.

Därför ser jag inte i Lena Hallengrens inlägg hur detta ska gå till. Hon har en väldigt stor tilltro till att Ungdomsstyrelsen kan lösa de flesta problem som finns.

Jag skulle vilja se ett antal andra konkreta förslag från ungdomsministern som innebär att regeringen gör en insats i form av att konkret släppa ifrån sig makten på den lokala nivån eller på andra nivåer till unga människor att själva bestämma över sina liv.

Vi hamnar ofta i diskussioner där politiker vill vidta olika åtgärder för att de hamnar i panik och inte vet vad de ska göra. Då gör man ofta pseudoprojekt som lokala ungdomsparlament. Man säger: Vi vågar inte släppa in ungdomar i den vanliga politiken, så ni kan ha ett litet ungdomsforum där ni inte får fatta några beslut och där ni inte får ha något inflytande, men där ni kan sitta och diskutera beslut.

Det är viktigt att släppa in ungdomar i de politiska forum där besluten fattas. Våga nu vara lite radikal, ungdomsministern, och kom med lite konkreta förslag i egenmaktsperspektivet.

Anf. 57 Statsrådet LENA HALLENGREN (s):

Fru talman! Det är inte helt enkelt att vara Tobias Krantz till lags. I ena sekunden ska nämligen politikerna inte bestämma, och i nästa sekund ska jag gärna stå här och tala om hur detta ändå ska gå till.

Det finns några exempel som jag nämnde tidigare, nämligen lokala skolstyrelser med elevmajoritet. Det tycker jag är ett ypperligt exempel. Under Jan Björklunds tid i Stockholm fick eleverna inte den möjligheten eftersom man tyckte att det inte är eleverna som vet bäst utan att det är lärarna och politikerna som ska styra skolorna och inte eleverna. Där tycker jag att vi har ett gott exempel på vad man kan göra.

När jag ger exempel på vad Ungdomsstyrelsen och ungdomsorganisationerna gör är det för att försöka beskriva hur mycket det är som faktiskt händer på det ungdomspolitiska området när man verkligen tittar efter.

Jag funderar på vad det finns för möjligheter för unga att förverkliga sina drömmar, att göra det som de själva vill, om det inte finns någon typ av projektstöd, någon typ av ekonomiskt bistånd som man kan få för att förverkliga sina drömmar, för att starta en förening för att få fler tjejer

intresserade av teknisk verksamhet eller för att dra i gång en rollspelsorganisation. Det är klart att det behöver finnas någon typ av ekonomiskt stöd. Jag tycker att det vore konstigt om det inte fanns. Frågan är hur styrt och villkorat det är och hur mycket man själv kan forma verksamheten.

Jag kommer inte att återkomma med något förslag som handlar om att ungdomar ska ha möjlighet att klippa sina egna fotbollsplaner. Jag tycker att det är ett lågt sätt att beskriva ungdomars egenmakt och möjlighet att påverka. Men jag fortsätter gärna en diskussion framför allt med lokala kommunpolitiker som har möjlighet att ge unga förutsättningar att påverka sin skola, sin vardag och sina föreningar där man är aktiv och engagerad, sin bostad, sitt bostadsområde och den omgivning där man bor.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Förnyad bordläggning

Föredrogs och bordlades åter
Utrikesutskottets betänkanden 2002/03:UU9, UU7, UU11 och UU13
Socialförsäkringsutskottets betänkande 2002/03:SfU9

12 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Proposition
2002/03:117 Ett samhälle med giftfria och resurssnåla kretslopp

13 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 30 april

2002/03:831 av *Ulf Nilsson* (fp) till utrikesminister Anna Lindh
Situationen i Zimbabwe

2002/03:832 av *Sten Tolgfors* (m) till utrikesminister Anna Lindh
Taiwan och hälsoarbetet i WHO

2002/03:833 av *Lena Ek* (c) till utrikesminister Anna Lindh
Demokratisk utveckling i Kongo-Brazzaville

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 6 maj.

Prot. 2002/03:106
19 maj

*Svar på
interpellationer*

Prot. 2002/03:106
19 maj

14 § Kammaren åtskildes kl. 14.23.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdet början till och med 9 §
anf. 48 och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

PER PERSSON

/Monica Gustafson

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Meddelande om frågestund.....	1
3 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer.....	1
4 § Svar på interpellation 2002/03:327 om regeringen och riksdagen.....	2
Anf. 1 Statsrådet PÅR NUDER (s).....	2
Anf. 2 TOBIAS KRANTZ (fp)	2
Anf. 3 Statsrådet PÅR NUDER (s).....	4
Anf. 4 TOBIAS KRANTZ (fp)	5
Anf. 5 Statsrådet PÅR NUDER (s).....	6
Anf. 6 TOBIAS KRANTZ (fp)	6
Anf. 7 Statsrådet PÅR NUDER (s).....	7
5 § Svar på interpellation 2002/03:322 om Malmö kulturinstitutioner.....	7
Anf. 8 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s).....	7
Anf. 9 TOBIAS BILLSTRÖM (m)	8
Anf. 10 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s).....	9
Anf. 11 TOBIAS BILLSTRÖM (m)	10
Anf. 12 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s).....	10
Anf. 13 TOBIAS BILLSTRÖM (m)	11
Anf. 14 Kulturminister MARITA ULVSKOG (s).....	11
6 § Svar på interpellation 2002/03:295 om rätten att bära slöja	12
Anf. 15 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	12
Anf. 16 MARIAM OSMAN SHERIFAY (s)	13
Anf. 17 INGER SEGELSTRÖM (s)	13
Anf. 18 LUCIANO ASTUDILLO (s)	14
Anf. 19 MARIA HASSAN (s)	15
Anf. 20 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	16
Anf. 21 TOBIAS BILLSTRÖM (m)	16
Anf. 22 FÖRSTE VICE TALMANNEN.....	17
Anf. 23 MARIAM OSMAN SHERIFAY (s)	17
Anf. 24 FÖRSTE VICE TALMANNEN.....	17
Anf. 25 INGER SEGELSTRÖM (s)	17
Anf. 26 LUCIANO ASTUDILLO (s)	18
Anf. 27 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	18
Anf. 28 TOBIAS BILLSTRÖM (m)	18
7 § Svar på interpellation 2002/03:314 om ungdomars deltagande och sänkt rösträttsålder	19
Anf. 29 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	19
Anf. 30 GUSTAV FRIDOLIN (mp)	20
Anf. 31 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	21
Anf. 32 GUSTAV FRIDOLIN (mp)	22
Anf. 33 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	23
Anf. 34 GUSTAV FRIDOLIN (mp)	24

Anf. 35 Statsrådet MONA SAHLIN (s)	24
8 § Svar på interpellation 2002/03:321 om nytt bosparsystem och ökat byggande	25
Anf. 36 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s)	25
Anf. 37 ERLING BAGER (fp)	26
Anf. 38 GUNNAR ANDRÉN (fp)	26
Anf. 39 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s)	27
Anf. 40 ERLING BAGER (fp)	28
Anf. 41 GUNNAR ANDRÉN (fp)	29
Anf. 42 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s)	29
Anf. 43 ERLING BAGER (fp)	30
Anf. 44 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s)	30
9 § Svar på interpellation 2002/03:336 om risker med mobiltelefoner	31
Anf. 45 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s)	31
Anf. 46 KARIN THORBORG (v)	31
Anf. 47 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s)	32
Anf. 48 KARIN THORBORG (v)	33
Anf. 49 Miljöminister LENA SOMMESTAD (s)	34
Anf. 50 KARIN THORBORG (v)	34
10 § Svar på interpellation 2002/03:326 om förtroendeklyftan mellan ungdomar och politiker	35
Anf. 51 Statsrådet LENA HALLENGREN (s)	35
Anf. 52 TOBIAS KRANTZ (fp)	36
Anf. 53 Statsrådet LENA HALLENGREN (s)	37
Anf. 54 TOBIAS KRANTZ (fp)	38
Anf. 55 Statsrådet LENA HALLENGREN (s)	39
Anf. 56 TOBIAS KRANTZ (fp)	40
Anf. 57 Statsrådet LENA HALLENGREN (s)	40
11 § Förnyad bordläggning	41
12 § Bordläggning	41
13 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	41
14 § Kammaren åtskildes kl. 14.23.	42

